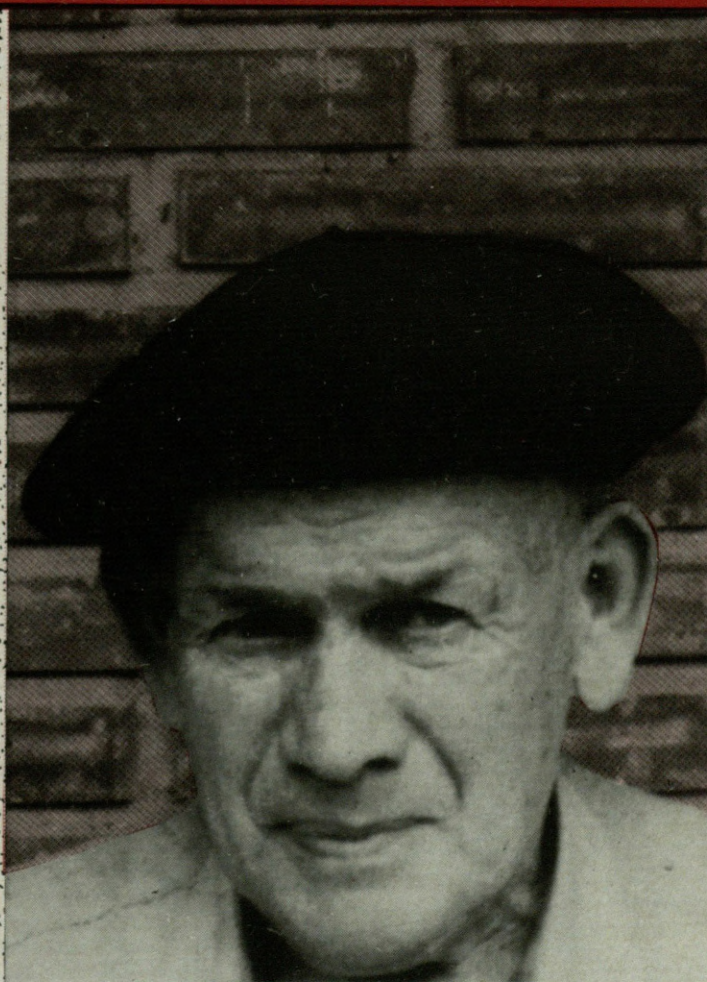

ARGIA

1982 - Maiatza 30 - XLVgarren urtea 935 zenbakia 75 peza

UZTAPIDE: LEHENGO EGUNAK GOGOAN

elkarrizketa: JON CASENAVE eta
LADIX ARROSAGARAI
leñoiz, h.b. gartzelan, korrika...
EROTU AL ZARETE?
JAUSORO

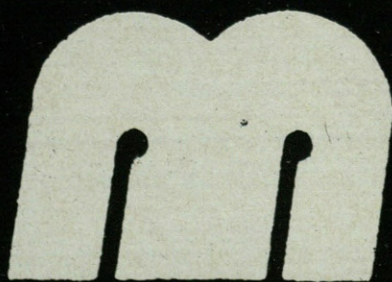
AUZMENDI

JAZTEKO MILA AUKERA, BAINA AUZMENDI!
BAKARRA DUGU.

SASTRE VERGARA, 1 DONOSTIAKO ESTILOA.

kirolzaleen zerbitzutan

miner

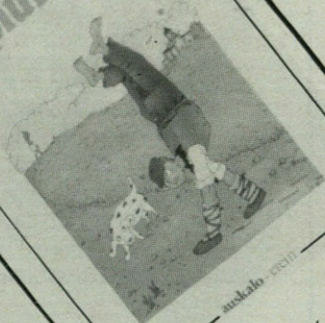
donostia

271050 eta 270447

Anjel Lertxundi

Gizon kabalen piurak

GIZON KABALEN PIURAK. Anjel Lertxundi; Erein, 115 o., 300 pta.

Beste inor baino emankorago ari zaigu suertatzen Anjel Lertxundi haur-kontutan. Duela gutxi aurkeztu genuen leño hauen beraz izeneko haur-literaturan agertzen bait zigen «Gizon kabalen piurak» izeneko hau «tristeak kontatzenko makina» izeneko beste harekin batera kokatu behar genuke hildobere-tzaroaren irakurgai erraztutako munduan. Literaturaren gaitzetxoentzat pen-tsatu dago sail hau, eta Anjelen irudimena eta umorea oso apropos gertatzen dira era honetako literaturaraz egokitzeke. Bideak literaturaz gogor ari dira haur lider-zuzia darama horretan. Animo eta eutsi beste bategi ere!

MODELOS VASCOS DE DESARROLLO EN EL SIGLO XVIII. Antonio Freije; Harenburu editorea, 162 o., 475 pta.

Harenburu Altuna editoreak aspaldi eman zion hasera Euskal Herriko historiarri dedikatutako sail bati. Sail horretan dugun literaturak, eta bere gaia oso burukia, hurrez hurrez izen da aurkeztu dela esan dezake. XVIII. mendean Euskadiko egoera ekonomiko-sozialaren azterketa. Dena dela, hori aurrera eramateko aukeraturako metodia ez da nolabait. Jerónimo de Ustaritz izena zuen nafarraren idazkietan ageri den pentsamoldeen bitartekari den pentsamolde horretatik abiatu behar da. Esan dezagun, bada, egileak Antonio Freije dela, irakasle, idazle eta ikertzailea.

ESTUDIOS DE HISTORIA CONTEMPORANEA DEL PAIS VASCO. Elkarten artean; 303 o., 850 pta.

1980.ko otsailaren 4tik 9ra Historia Garaikideari buruzko Astea ospatu zen Bilbon. Donostian eta Gasteizen aldi berean. Doktore eta Lizentziatuen Kolegioak eta biltzatua, ainitz hizlarik eman zuen bere saioa, eta libururik mardul honetan aurkeztu. Denon biltzailea eta

ESTUDIOS DE HISTORIA CONTEMPORANEA DEL PAIS VASCO

COORDINADOR: J. JIMENEZ DE HEREDIA

ANTONIO FREJE

MODELOS VASCOS DE DESARROLLO EN EL SIGLO XVIII

aste honetako

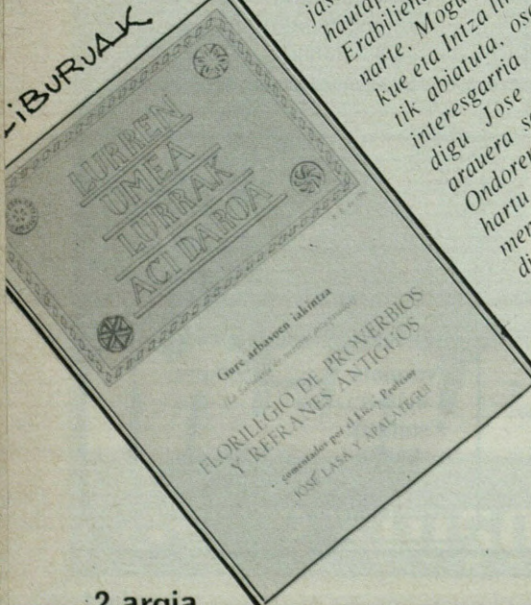
Amore eman = Etsi, ceder
Arraildura = Urradura, zirriritu
Arranbarrila = parrilla
Atxiki = Heldu, mantendu
Batimendu = eraikuntza, konstrukzio
Bezera = Kliente
Dakusagu = ikusten dugu
Desoreka = desekilibrio

Doi bat = Piska bat
ebakuntza = operazio
Erpin = punta, vértice
etxetzar = rascacielos
gaindika = beteta
herensuge = dragoi
hornidura = adorno
Ikuskizun = Espektakulu
Kolko = Golfo

FLORILEGIO DE PROVERBIOS Y REFRAANES ANTIGUOS. José Lasas; egilearen editorea, 157 o., 500 pta.

Atsotzak edo errefrakak beti izan dira kontsideratuak herri-jakintza baten erakutsitakoak. Eritzi horretatik abiatu da Jose Lasas y Aparicio irakaslea, eta horri- lategi irakaslea, eta horri- aukeratu du ere liburuari eman dio azpititua. «Gure arbasoen jakintza», «gure egileak jasotako errefrakak jaso ditu, eta horietatik hautatuak erabiltzeko. Oihenari, Moguel, Vinson, Azkue eta Intza lirateke. Horien artean, oso sailkapen interesgarria proposatu du Jose Lasas, gaien ondoren, atsotzik edo kontatutakoak labur bat egiten dio, batez ere esanahiaren aldetik oharrak eginez. Errefrak bakoitza erdaraz du era berean berraztertzen berraztertzen eta nabarmenduz.

LIBURUAK

ALDIZKARIK

LANKIDE. T.U.,
1982ko apirila, 249. zenba-

Lankide Aurrezkia eta Mugimendu Kooperatibistaren inguruan sortutako montai guztiaren barnean kokatu beharra dago aldi-zkari hau, bertako aldizkioa jasotzeko erabilia baita. Horrela, «Lagun-aro» bertako medikuntz zerbitzuak, «Eroski» kontsumo-kooperatibak eta gainera-riak arkitu ahal dira mugimendua zertan zen jakite-ko, eta zenbait irakurgai-erraz eta atsegin eskuratze-ko, tresna polita izan daite-ke «Lankide» hau.

transkribatzailea Juan C. Jimenez de Aberasturi izan da. Hizlarien izenak aipa-izeak soil-soilik ideia ematez: J. Arpal, A. Elorza, J. Extramiana, P. Fernán-dez Albaladejo, F. Fernán-dez Cortázar, A. Pérez Agote. Historia garaikideaz ari di-ari dira noski, eta gaiari da-ri XIX-XX. mendeetaz gokionez, eliza, langileria, industrializazioa eta eredu politikoak lirake erabilie-nak. Irakurtzeko eta jakin-duria biltzeko materiale-ugaria beraz.

Maiatzaren 29. larun-bata: Bertsolari afiziona-tuen desafioa OIARTZUN-USURBIL. Aduriz sagar-doregian, ilunabarreko 7:30tan hasia.

Maiatzaren 30. igan-dea: 10tan Altzibarko Pa-rrokian Meza. Lexoti Ber-tsolariari omenaldia.

Ekainaren 1. astearte: Martin bertsolariari buruz-ko hitzaldia. Aranaldek Berri Bazkunan ilunabarre-ko Stan hasia.

Ekainaren 2. asteazke-na: X. Amurizaren hitzal-dia «Bertsolaritza berria» dela eta, GIRIZIA elkar-tean.

Ekainaren 3. osteguna: «Oiartzungo bertsolari za-eman», J. M. Lekuonak Munizipalaren Aretotan, ilunabarreko Stan.

Ekainaren 4. ostirala: Bertso Zahar eta Kopla Zaharren Agerpena, GIRI-ZIA Elkarteak, Stan hasiko den afariaren ondoan.

Ekainaren 5. larunbata: Amuriza eta bere taldea Madalean Soro pilotale-kuan gaueko 10tan.

Ekainaren 6. igandea: bertsolari jaialdia Madalen Soro pilotalekuan goizeko 11:30tan.

CHIVATO. Revista y
GUIA del OCIO, 17. zen-bakia

Bilbo aldean martxoso batzuk ateratzen duten al-dizkari hau, eta publizita-teaz pagatzen den horiet-a-koa duzue. Debalde bana-tuz, orrialdez orrialde amuntzioen mailuaz kolpe-katzen gaituzte. Dena dela, prezio horretan hartu eta irakurri egiten da, komi-kiak, elkarriketak eta gai-nerako denborapasek arin-du eta irakurteraza bilaka-tzen bait dute aldi-zkaria.

IHARDUAK

OIARTZUNGO LE-HEN DA BIZIKO BER-TSOLARITZA ASTEA. Oiartzungo GIRIZIA Kul-tur Jolas eta Kirol Elia-teen antolatuta du, eta era honetara desarroilatuko da.

hiztegia

Komentzitu = Konbentzi-tu
Lurrikara = Terremoto
Maneatu = Prestatu, gida-tu
Mazela = Mendi-albo
Menturatu = Ausartu,
Atrebitu
Mukurru = Basati, gogo-tzarrekoa

Murritasun = Laburta-sun, urritasun
Orohar = Denetara, jene-ralki
Perekatu = Ferekatu, laz-tandu
Saihets = Kostado
Tarrapataka = Presaka,
estropuzoka
Zinti = Sintzero, xume

Lemoiz, HBko diputatuak, Korrika...

EROTU AL ZARETE, ORDEA?

Xabier Letek aipatzen zuen gerra zibilaren itzala ilunagotu egin dela dirudi azken aste hauetan. «Orain hamar urte esan balidate holako etena eta puskaketa abertzaleen barruan etorriko zela, egia esan, ez nian sinistuko», aitortzen zigun Garazin, eta honek gero eta gehiago kanibalismo itxura hartzen zuela.

Lemoizko zentralaren inguruko aferak, AEKk antolatu duen «Korrika»-ri PNVk eman dion ezezko borobilak, euskal kulturaren egiten ari diren astakeriek,... areagotu egiten digute beldur hori.

LEMOIZ: JADANIK EZ DAGO ERDIBIDERIK

Batetik ETA: ez du zentrale hori martxan jartzerik ametituko, eta horretarako beste injiniadore gehiago hil behar baditu hilgo ditu, eta transformagailu eta torreta gehiago leheritu behar baditu, lehertuko ditu.

Bestetik Iberduero-Madrilgo gobernu-Eusko Jaurlaritza: «La central se hará pese a quien pese». Euskal Herriak behar duelako eta gainera ETArri beste garaipen bat eman ezin diogulako.

Artean Pascual injiniadorea bizirik zegoen joera ero honen arriskua ARGIAren 929. zenbakian salatu genuen. Guretzat zentrale horren arazoa garbi dago: arrazoiaketa burutsu bakarrak eskaini dituztenek garbi utzi dute nuklearretxe hori Euskal Herriak ezin duela ametitu. Zentrale hori egiten ari direnek, abalak ematen dituen Eusko Jaurlaritzak, alde daudenean, ... guztien artean ere ez dute lortu Batzorde Antinuklearen eta Comisión de Defensa de una Costa Vasca No Nuclear delakoaren arrazoiak.

Eta hala ere aurrera doa. Areago: «Gaur egun ez guke hasi ere egingo» aitortzen dute, oraintsu Industriako kontseilari den Isastik egin duen legez, antinuklearrei arrazoi emanez, ondoren onartu beste erremediorik ez dugula erantsiz.

Panorama horretan, azken kolpea aste honetan eman da. Bilbon egin nahi zen manifestaldia galeratzen. Institutioek onartu duten zentral bat

puskatzea eskatzea ez dela legezko. Abortoa eskatzea ere ez da legezko beraz. Orain dela urtebete dibortzioa eskatzea ere ez. Sistema demokratikoaren formalismorik nabarmenena ere zanpatzen da, eta bando batek ez du deus esaten. Zergatik? Oroz gainetik beste bandoa suntsitzea delako beren prolema.

ENTREPRESARIEN PRESIOA

Latzena hori da, lerro artean aitortzen zaigula orain arte eginiko inbertsioak ezin dituztela «lurperatu». Azken finean UCDko liberalek Espainian duten arazo bera planteiatzen zaie PNVkoei: beren planak aurrera atera nahi badituzte, gobernatzeko ahalmena eduki nahi badute, bankari eta enpresario guztiei sistema ekonomiko honen jarraipena garantizatu

behar zaiela.

Hor dago koska! Hainbestearainoko diru galera bat modu onez ezin dute jasan banka eta Iberduerok. Nork garantizatuko die hurrengo batean, herri presioagatik, ez zaiela lan-tegi bat itxieraziko, edo errekonber-tzio planen bat aldaeraziko?

Gu bizi garen sistemaren oinarria, herriaren soberania erakunde batzuen mediorik bideratzean batetik eta bestetik enpresa librean datza. Oinarri ekonomikoak agintzen du azken finean, eta baita mugatu ere egiten herri soberania, hau ongi kontrolatu ezin duenean.

Beste hainbeste esan dezakegu Herri Batasunako kargu aukeratuen kartzeleratzeaz. Non ikusi da parlamentario bat espetxean sar dezatela zergatik eta Erregeari «Eusko Guda-

riak» kantatu diotelako? Eta hala ere ez du ia ezein alderdik ezer esan.

Ondorioa aterea daduka hau izenpetzen duenak, eta baita beste jende askok ere: hemen badagoela alderdi parlamentarioentzat nola edo hala zanpatu beharrezko korrante politiko bat, eta horretarako erabiltzen diren medioek ez dutela gehiegi axola. Bipolarizaketaren oinarria beraz; Konstituzio hau edo Estatuto hau onartzen ez duen inork ez du hemen-dik aurrera hitzik ere izango. Ixiltzea edo beste bandoarengana inguratzea beste biderik ez du.

EUROPAKO SISTEMA DEMOKRATIKOETAN BARRERARRI

Lemoizen gora beherarekin bai Espainiako Parlamentua eta baita Euskal Herrikoa ere ridikuluuan geratu dira. Non ikusi da, eta gure Herrian bezala hainbesteko mugimendua eza-gutu ondoren, behar bezalako debate bat ere ez ematea? Inkesta komisioa ere gezurti geratu da, Plenoan hartutako erabakiak gero ez dute baliorik, manifestaldi bat argumentu juridiko hain pobrez galerazten denean ez dago askatasun demokratikoak esijitzeko balorerik, zentrolearen kontrako eritziak agertzeko kanaleen istea ez da nolabait erremediatzen, parlamentarioen kartzeleratzea ezin dute moztu, inmunidade parlamentariorik ez dago, lotsagarriro,...

Indar faktiko deitu horien zama da noski. Harmada, ekonomiaren ja-beak eta Madrilgo exekutiboak Eusko Jaurlaritzarentzat. Jadanik berandu izanen da, ziur, sistema politiko honek zeukan sinesgarritasun piska galdu duela esateko. Baina erotu al zarete?

Demokrazia parlamentarioaren oinarria oposizioa integratzean datza. Eta sistemaren kontrakoak marjinal-tzea. Baina oposizioa integratzeak zera esan nahi du: agintera igotzeko bere ahalmena aitortzea. Hori ukatu dute ordea Andaluziako elezioetan eta beti entpresari eta militarrek bere PSOErenganako bildurra publikoki agertuz, eta Euskal Herrian arazo larrienak Parlamentuaren edo debate zabal baten bidez konpontzeko partez PNVk dena ejekutibo kolpez eta alderdi disziplinaz konpondu nahi duenean, inori amor eman gabe.

Horrela ordea sistema honek ez du irtenbiderik. Batetik, bere oinarri teorikoa den subiranotasun herritarra ezkututzen delako, eta bestetik oposizio efektibotasunzale guztia marjinaltzen delako. Lemoizen kontra dagoen edonork ez du gaurdanik manifestatzeko eskubiderik: «Lemóniz Paralización» oihua bera ere ez bait da zilegi.

Eta Euskal Herriak independente izan behar duela dioenak ere ez du Erregearen aurrean hori oihukatzeko deretxorik. Eta hori amaitzen dute-

nentzat trajikoena zera da: hemen independentistak kartzeletatzeaz ixildu ondoren, gero desfile militarretara joan beharra daukatela, beren politikaren efikaziak hori eskatzen dietelako.

AEK: SORGIN EHIZA HASI DA

«Gorri-intransijente-hatxebero-populista» jende horren, nebulosa horren kontrako gerran AEKri gertatu zaiona ez da garrantzia gutxiokoa. Gero eta garbiago ikusten bait dut ameriketara gertatu zen bezala «mcCartismoaren» garaia heldu zaigula. Ez dira jadanik arrazoiak aztertzen, jatorriak eta ideologiak baizik. Joseba Elosegik esan ziguna, «Comisión de Defensa» delakoaz galdetu genio-nean: «Baina nor dira horiek?... Beti jende berdina dira».

AEK kritikatzeko zilegi da, zenbait-tek gehiegi ez maitatzea normala da, eta akatsak aurpegiatzea ere bai. Baina hortik gaur egun dagoen euskalduntze biderik zabalena suntsi nahi izatera tarte zabala dago. Non ikasi behar dute HABen ezin duten guztiek? Nondik atera ditu HABek giroa, klientela, irakasleak, materiale didaktikoa? Non ikasi behar du euskaraz Zarauzko PNVko militante batek?

Gogoeta horiek eta askoz gehiago ere egin daitezke PNVko EBBren komunikatua irakurri ondoren, eta

«Euzkadi» aldizkariko erreportaia («AEK contra las instituciones») aztertuta. Hala ere ondorioa bota beharko dugu berehala: ez da aztertzen ea zer paper betetzen duen AEKk euskalduntze lanean, beren eritziei jarraionik ere ez zaie egiten. Txabarrak Gasteizen, hiru probintzietako euskalduntze arduradunen aurrean bota zuena: «Guri agintea Parlamentuak eman digu, arauak hor dituzue, eta hortik pasa beharko duzue».

Lehenengo aldiz entzun genituen gure bizitzan holako hitzak euskal kultur gizonen ezpainetan eta publikoki. Jadanik ez da eztabaidatzen. Guk ditugu botoak, hau da, indarra, eta zuek hortik pasa behar duzue. Berdin da 25.000 ikasle badituzue, berdin da orain arte guk ezer egin ez badugu. Izan ere, orain arte ez bait du Eusko Jaurlaritzako jendeak euskalduntze lanean funtsezko ezer egin.

Zein da arazoa, orduan? Euskalduntzearen pisua daramatenen ideologia ez dela agintarien gustokoa. Logikoa orduan zera izango litzateke: horien traiektoria aztertzea, ea zergatik jo duten herri guztietako gauesko-
lek jarrera horietara, ea euskalgintzak nondik jo beharko lukeen, ea beren lana ez ote den erabat aurrerakoa, euskara zabaltzen egiten den lan funtsezkoa alegia. Ez ordea, oso alderantziz egiten da: indarra duten lekuan gobernuak bere antolaketak egin konpetentzia desleialez, euskarazko ikasleak zatitu, eta AEK ri laguntza ukatuz berreuskalduntze prozesua balantzaka ipiñi. Nork zatitzen du bada abertzalegoa?

Eta azkenean zer? Lehenik konpondu nahi dutena etsai politikoen arazoa dela. 25.000 euskal ikaslerentzat geratuko al da irtenbiderik eta nolakoa, eta etikoa al da? Berdin da, baina «gorriak» suntsituko ditugu.

GERRAREN SUARI HAIZE EMATEN ZAIONEAN

Euskal Herrian herri mailan lanean aritu diren eta dihardutenen artean, eta urtetan egin den lanik garrantzitsuena hori izan da, gero eta etsipen haundiagoa nabari dela esatea ez da gauza berria. Berria beste

heri da: etsipen horri gero eta lehiogutiago uzten zaiola ihes egin dezan. Berdin da biolentziaren aldekoa bada edo pazifista. Baina Lemoizen kontra ezin da deus egin. Independentziazale ezin da izan. Gobernuaren ideologiatik kanpo ezin da euskalgintzarik egin.

Bakea urruti dagoela? Hainbat gehiago urrutiratu da konforme ez gaudenoi burua makurtzea besterik ez bazaigu uzten. Hainbat urrutirago gure arrazoiak indarrez baizik ez dira entzuten adierazten bazaigu.

Honako honek baditu bere zantzak Euskadiko Ezkerra-IPSek panorama honetan jokatu lezakeen pape-
raz. Batetik ahalegin gogorak egiten ari da «radikaletatik» desmarkatzeko. Baina benetako oposizio bat egiten ez zaio uzten edo ez du egin nahi. Lemoizko kasuan ez dut uste ezer lortu duenik. Herri mailako mugi-

menduetan ez dut ikusten, eta AEK bezalako mugimenduak gero eta arrotzago egiten zaizkio. Gehiena jota ere epel ikusten dugu euskalgintza lanean. Donostian Korrika-ren kontra eman du bere botoa, PSOE baino okerrago.

Orain, PNV, PSOE eta EEk gero eta gehiago etsai printzipaltzat HB kutsuko mugimendu guztia dutela gero eta garbiago dakusat, eta bloke hori sendotzen ari dela. Askoz ere garrantzitsuagoa da orain horientzat hatxeroen kontra garbi agertzea Madrilo gobernuaren aurka agertzea baino. Agintea egunen batetan, edo zati bat behintzat, harrapatzea posible izango delakoan.

Bai etorkizun tristea dugula Lemoiz apurtzea, Erregeari Eusko Gudariak kantatzea, amnistia osoa, Euzkadi euskalduna amesten dugunok!

AGIÑA

DONOSTIAKO E.E. «KORRIKA»-REN AURKA

Harriturik utzi gaituzte, mindurik ere bai, Donostiako Euskadiko Ezkerrakoek Udalaren plenon Korrika-ri diru laguntza ematearen kontra beren botoa ematean. Are gehiago beren alderdiak egun batzuk lehenago prentsan agertu zuen jarrera jakinik. Eta erabilitako argumentuak ikusirik.

Hala ere, ezin dugu ahaztu tartean zela Periko Ruiz Balerdi abokatu ezaguna. Pentsatzekoa da, beraz, boto hori ez dela «despisteren» batean fruitu. Zer dago jokabide horren atzean? A, eta non ikasten dute euskaraz Donostiako E.E.-IPSKo militante eta adiskideek?

BILBOKO HERRI IRRATIARI EUSKO JAURLARITZAK HILEAN MILIOI T'ERDI

Gezurra badirudi ere, hala aitortu zigun Gipuzkoako Diputazioak antolaturiko mahain inguru batean Bilboko Herri Irratiko euskarazko programaketaren buru dennak.

Nola? Hamar erredaktorentzako milioi bat, kolaboratzaileentzako 150.000 eta antena mantentzeko 300.000 Hileko!

Eta guri primeran iduritzen zaigu, beste hainbeste balitz ere ez litzateke gehiegi. Hala ere galdera txiki bat, Labaien jauna: ARGIA eta beste komunikabide idatziak eskuzabaltasunaren zerrenda horretan al gaude- eta zein lekutan?

EDUARDO SOTILLOS: 800.000 HILEKO. TRIBUNA VASCA 500 MILIOI

Orain arte fidagarria gertatu den bide batetik iritsi zaizkigu zenbaki horiek. Eduardo Sotillos kazetariak 800.000 pezeta sakeleratzen duela hilean Tribuna Vascako zuzendari izateagatik. Karguak bere zama duela ezin ukatu, eta bere izen ona arriskuan jartzen duela ere ez. Baina hilen batean zortzirehun berde altxatzeagatik makinatxo bat arriskatuko ginateke.

Badirudi, bestalde, Tribuna Vasca egunkaria sortzeko Alemaniatik 500 milioi sartu dituztela.

UCD ANDALUZIAN OINPEAN

Europako edozein hiritarrek egunkariaren batean Espainol Estatuko mapa politikoa ikusten badu, ziur ez duela piperrik ere ulertuko. Gobernuko alderdia UCD. Galizian agintean AP, Euskal Herrian PNV, Catalunyan Convergenci i Unio,... eta hemendik aurrera Andaluzian PSOE. Eta izugarritzko aldearekin gainera.

Oinarri horiekin ez da oso ulergarri zer egiten duen Calvo Sotelok dagoen lekuan. Agian uste baino lehenago beteko da Carrillok dioena: Landelino Lavilla gobernuburu izateko prest dagoela.

Hurrengo hauteskundeetan zer gerta litekeen kinielak egiten hasi beharko dugu. Hamalaukoak asmatzea behintzat ez da erreza izanen.

TXAPELDUNA GARTZELAN, TXAPELKETA?

Garesti samar atera zaie Herri Batasunako hautatuei erregeari Eusko Gudariak direla kantuz esatea. Izan ere horiek daukate kopeta, gizon gizajoa onez onean etorri eta hari bertosak kantatzen hasi. Ez dakigu «besteei» gustatu ez zaiena zer izan den, bertsoen kalitatea ala Joserra Etxebarriaren kantatzeko tankera.

Amuriza ezin aipatuko dugu: txapelketa irabazi zuen eta juraduak garantizatzen du ongi kantatzen duela. Baina Joserrak, ein? Larunbat honetan Hendaian ezin juzgatu ahal izango dute.

Nola egin behar dute txapelketa Amuriza txapeldunak parte hartu ezin badu, eta Joserra Etxebarriak finalera pasatzeko aukerarik ez badu?

«Artzai gaiztuak diran lekuan pagatutzen du ardiak» esango zukeen Txirritak. Eta guk ere, adar jotzeak utzirik, hori diogu, holakoak ikusteko Francok zertan hilik ez zuela. PRESOK KALERA!

GERRA

BIOLOGIKOA (1)

Hiroxima eta Nagasaki-ko bonbek erne-erne jarri zuten mundua: herriek nuklearraren arriskuaz kontzientzia hartuta, aurre egin zioten, eta harma ikaragarri horiek berriro erabiltzeko egon litezkeen planak, geldiarazi zituzten.

Tamalez, ez dugu berdin asumitu horiek bezain arriskugarriak diren harma biologikoen aurkako borroka. Eta jakina: ixilago ditugunez, ejertzi-toak libreago dira, hil-bide hauetaz sakontzeko.

ZER ETA NON

Hitz gutxitan, gerra biologikoak hau lortu nahi du: munduan zehar parasitoek eramaten dituzten gaixotasunak biziagotu eta zabaltzea.

Horretarako, inperialismoak gaixotasun horren «fokoak» ikusi ditu; gaixotasuna kontrolatuta izan bada, berriro sortzeko bitartekoak aztertu ditu; eta foko horietatik kanpo hedatzeko herriañ-herriko kondizioak dakizki.

Zenbaitetan, gaixotasun horiek naturalki hedatu dira. Esate baterako, «Erdi Europako Entzefalitis» izeneko, garrapatek daramatena, lehen Txekoslovakia eta Austriako eskualde batzutura mugatuta, egun Finlandia, Yugoslavia eta Pirineoetara iristen dena.

Horrelakoak gerta daitezen hamai-ka zientifiko hiltzaile lanean jardutea, haxe da hotzikarak ematen dizkiguna.

GERRA BIOLOGIKO EZ-ZUZENA: VIETNAM

Vietnamen ez zen, egia da, harma biologikorik erabili, baina hona hemen egindako batzu: ospitaleak bonbardeatuz gero, «shistusomak» (har gaiztoak) daramatzaten karakolen gaineko kontrolea galdu zen. Bonbek eraginiko lur-zulo handiak putzu zikinak bilakatzen ziren, besteren artean Anopheles moetak eltxoak sakabanatuz, eta honen bidez hain kaltegarri izan den paludismoa.

GERRA BIOLOGIKO ZUZENA: KOREA

1950ko Koreako gerran amerikarren teknika nagusia astropodoen (armiarmak, laparrak, arkakusoak, karramarroak) sartzea izan zen, partikularzki izurriaren eramale diren bakterietaz kutsatuta. Koreakoak bertakoak ez ziren animaliak ere erabili zituzten. Eskerrak, korearrek herriko animaliak ongi ezagutzen zituztela, eta defentsabideak asmatu zituztela.

ZIENTZIA, BETI ERE

Inperialismoaren unibertsitatekan aspaldian hasi ziren mundu guztiko animaliei buruz ikasketak egiten. Egun, ezpairik gabe esaten ahal da, zientzi gizon horiei «esker», herri atzeratu askok baino askoz hobeto ezagutzen dituela inperialismoak beren animaliak.

Honetaz informazio anitz, militarrek bakarrik daukate, ondo gordeta, «azpigizon»tzat dituztenen aurka erabiltzeko gertu.

Pablo SASTRE

BAI, TORTURATU EGITEN DA

Euskadin torturatu egiten da, eta adibide gisa, hemen daukazu testu hau «Punto y Hora»tik jasoa.

«Ni las funcionarias se atrevieron a mirarnos a la cara ante esta evidencia, incluso han llegado a insinuarnos que no nos asustemos al verla. La hemos acompañado hasta su celda y la hemos instalado lo mejor posible dentro de nuestros escasos medios. Después de ver su rostro desencajado, ha sido tanta la impresión que nos ha causado que no hemos podido menos que protegerla con nuestra presencia. Hemos visto sus hombros, sus clavículas negras, su cuello morado y marcado a modo de collar, por las huellas de unos dedos que han apretado demasiado. Al cambiarse de ropa por primera vez en diez días hemos visto una vez más, el terrible espectáculo que ofrece un cuerpo torturado, lleno de moratons de la cabeza a los pies, muslos, vientre, espalda... constatando la palidez anémica de las escasas zonas de su cuerpo que no han sido castigadas».

Hau Ana Ereñoren kasua da, baina zenbat gehiago gertatzen dira egunoro?

TRILATERALA JAUN ETA JABE

«La Trilateral» munduko egiazko zuzendaritzari ematen dioten izena da, eta bere lana ez da oso ezaguna. Horregatik jaso dizuegu testu hau.

«El planteamiento que de la economía se hacen en la Trilateral es, más o

menos, el siguiente: cada país, tuviera el sistema político y social que tuviera, habría de participar en un mercado mundial libre, encaminado a eliminar los trámites aduaneros. Y para ello se apoya la Comisión en una tesis que no deja de ser cierta. La gente, viva bajo su dictadura, una democracia o lo que sea, tiene que comer y vestirse. En resumen, consumir. No obstante —y basándose precisamente en el consumo— lo que en realidad se propone la Trilateral por encima de todas las cosas es «sanear» el mercado internacional de créditos. Es decir, que los países pobres y sin recursos para pagar los créditos que tienen concertados con consorcios bancarios (americanos principalmente), obtengan préstamos del Banco Mundial y del Fondo Monetario Internacional para pagar sus deudas, extremo este que requerirá un incremento en las aportaciones de los países desarrollados al Banco Mundial y al FMI. En otras palabras, los contribuyentes de los países «trilaterales» vendrán obligados a financiar los miles de millones que el Tercer Mundo adeuda al señor Rockefeller y compañía».

IKASTOLAK ALA BATZOKIAK?

Etxeniketik dioenez, badirudi gure ikastolak batzoki handi batetan bihurtu nahi dituztela. Horrelaxe esan zuen «Euzkadi»n.

«Indudablemente la escuela en el País Vasco adolece todavía, como todos los vascos en gran parte, de un espíritu de tolerancia y de respeto a las opiniones ajenas. Se trata de apren-

der a vivir con el que discrepa de nuestro punto de vista sin considerarle nuestro enemigo. Por lo tanto entre los objetivos de los programas educativos vascos está la idea de la tolerancia. La ikastola, como señaló el lehendakari en la Puebla de la Barca, no debe servir sólo para educar a nuestros hijos en el amor a lo vasco, sino para enseñarles la hermosura de la libertad frente al terror de la injusticia y sobre todo la hermosura de la tolerancia frente a la intransigencia, violencia y el asesinato.

EUSKADIKO CAPITAN TRUENO

«Sabado Grafico»n agertu da, bere azken alean Txiki Benegasekin elkarrietzeta bat. Jatorra zen hasiera.

«Los suyos sí son tributos y no los venteados por la extrema derecha de cierto teniente coronel que únicamente corrió el riesgo de darse con ellos contra una tarima del Congreso. Txiki Benegas, socialista, hombre coherente y valeroso donde los haya, levantó hace años una bandera moral en el País Vasco y la lleva enhiesta, con su cara de chico bueno y hasta un tanto inocente; sin vacilaciones, aunque sabe que en ello se juega lo irreparable. No es un valor macho, sino viril; es un coraje asumido desde la reflexión, la sangre fría y el sentimiento del deber, propio simplemente de todo un hombre y a años luz de la bravuconería facilona y achulada de ciertos matones de siete suelas o de la exhibición impune del asesino que acecha con las espaldas cubiertas.»

Ba hori, «el capitán Trueno».

-gutxi dakizula?
-hitzeginez ikasten da.

NAHI DUTENEAN
BADAKITE BAI!

AMORRAZIOAREN AMORRAZIOZ

**Hau-duk Hatza-Militar-Jaur-
laritza-konstiestatutopolitikte-
niplutonihabe (maria)-krazia!**

Goiko hitz horiek hartu ditut izenburutzat, aspaldian zuei edo zuen «Herriko Plaza» sailean idatzi gabe bait nago.

Egun batez, ez da aspaldikoa egun hau, Euskal hitzaren kirol nazionaleko kide bati egiten zioten gure geo-euskografiako herri txiki polit eta eder batetan. Honen berri bagenekien eta joatea erabaki genuen.

Bagoaz berebilean herri horretara eta «muga» edo (pazientzitera) esaten duten horretan geratu egin behar, irazki bihurtu nahi ez badugu eta gure N.A. ematen diogu zaindari arrotz harroari eta bere «etxe-ko» leihatila itxi eta gu han zai, zer gertatuko ote zaigun ez dakigula. Utziko ote digu pasatzen edo «aparque su coche ahí y salgan todos con las manos en alto contra la pared» pen-

tsatzen nere-gure artean.

Pasa ginen behintzat, eta joan ginen bazkaldu ondoren hitz neurtu jaialdia entzutera. Oso ondo egon zen nahiz eta azkenerako piska bat aspertu, saioa luze samarra zelako.

Honuntzakoan berdin, barkatu, berdin ez: berebil-ilara gero eta luzeago eta halako batean gure txanda iritsi zaigu. Parean, N.A. ematerakoan berebila lehenengo belozidatzen neukan eta ito egin zen motorra. «Mekauen dios» batetik, «kontuz» besteak eta leihatila itxi eta bere «aitari» deitzen. Oraingoan denbora gehiago. Halako batean ematen dizkigute gure N.A.k eta bagoaz (pagano-torero-sandiois auzora), poteoa, jan, erre eta ohera ondoren.

Ondorengo egunean etxera etorri nintzen eta esan zidaten:

Oiartzungo sendagilea orain dela 15 egun atxilotutakoa eta 4 aske utzitakoa hilik aurkitu

dutela gaur goizean ohean. Ofizialisten ustez «berezko herriotza» izango da eta horrelako lerdokeriak entzuten asperturik gaude.

Arratsaldean Tolosara joan nintzen eta liburutegi batetako eskaparatean zegoen «H. del Lunez» egunkarian hau irakurri nuen: MULC delako horrek neurri berri eta sekretoak hartuko dituela. Sekreto hori sendagilearen kaso izango da, komisaldegietan egurra bapo eman ia azkenetaraino eta orduan aske utzi. Handik laster «berez hil dadin», hau duk mendebaldeko Europako putakumeen (krazia).

Ez zait gehiago gogoratzen. Sendagile, ez haugu ahaztuko, ez haiz azkena, ez eta aurrena ere. Bizirik gaudenok ere ez zekiagu zer ikusteko eta hartzeko gauden. Bainan zerbait somatzen hasi beharko diagu.

J. R.

irakurleak mintzo:

Gizakiek beren hatzaparrak bazter guztietan sartzen dutela gauza jakina da; zibilizazioa oraindik zibilizaturik gabe dauden lurralde guztietan ezarri nahi dute, nahiz eta lur horiek zibilizazioaren beharrik ez izan, nahiz eta zibilizazioarekin pixkanaka edertasuna eta bizia galdu.

Hori gertatzen da mendizaleen gain autoei (zibilizazioaren ezaugarri) lehenetsia ematen zaienean eta gure zoragarritzko mendiak kaminuz josten dituztenean. Negargarria eta baita amorragarria ere. Egiten den kaltea, ordean, ez da horretan bakarrik gelditzen eta zoritxarrez bazter

guztietan gertatzen dena da, baina hau idaztera bultzatu nauenak Aralarren ikusi nuen hondamena izan da. Banekien Aralarren galantak egiten ari zirela, baina joan zen ostiral santurarte ez nuen nire bigiz ezertxo ere ikusi. Egun horretan lagun batekin Huarte-Arakiletik Mikel Doneara igo nintzen eta zein izan zen gure harritasuna, gailurrera iristeko gutxi falta zelarik, mendia txikiturik aurkitu genuenean. Goraino iristeko zibilizazio itsu horrek egindako kaminutik igaro behar zen, autoren bat igaro ez-kero jasotzen zuen hautsa irensteko arriskuz. Lehen ere bazegoen beste kaminu bat, baina ez, ez zen nahikoa eta beste bat egin behar.

Han goien, gailurrean, makina bat auto bazegoen. Jendeak Aralarreko (mendi guztietako) edertasuna dastatu nahi du baina erosotasun ugariz, nekerik sentitu gabe. Ez, ez da hori gure mendi zaharrek eskatzen digutena; goraino iristeko izerdia atera erazten digute, nekaldu ere egiten da

maiz, baina mendizale bati hori ez zaio axola, horrela izan behar dela daki, zeren eta bestela zein eskubide dago gailurreko oparia eskuratzeko? Zerbait lortzeko saiatu egin behar dela erakusten digute, inoiz ez zaigu gailurra haranera jeitxiko.

Mendiak beste gauza asko ere keintzen digu: pakea, lasaitasuna, norberarekin berraurkitzea, izadiarenganako maitasuna. Izugarri gustatzen zaidana zera da, ondotik igarotzen diren guztiak agurtzea; «kaixo» bat besterik ez izan arren mendietan denok agurtzen gara eta hori ez da kaleetan gertatzen.

Hau guztia dela eta, nola ez sentitu minik gure mendiei ematen ari diren zigorra ikusirik. Euskal-Herriko (eta mundu guztiko) mendiak maite eta ahal den neurrian behintzat, gizonaren eskua sartu barik gorde behar ditugu. Gailurretara oinez iritsi behar da eta ez autoz.

Maite URKIA

ARGIAREN HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

ARGIA

k/Virgen del Carmen z/g

Ramonenea behea

Donostia-12 T: 283399

IZEN-DEITURAK

helbidea

HERRIA

PROBINTZIA

**KONTU HONETATIK KOBRA EZAZUE NIRE
HARPIDE-SARIA**

BANKU EDO AURREZKI KUTXA

SUKURTSALA

ZENBAKIA

Sinadura:

JAKIN

"25" urte euskal
Kulturari

Zergatik ez
beste **25** gutxienez

Harpidedun egin zaitez

Aldizkari honi lagunduz, harpidedun eginez, zeure kulturari laguntzen diozu: euskal kulturari.

Bere historia osoan JAKIN beti ahalegindu da, eta gaur are gehiago ahalegintzen da, tresna bizia izaten euskal kulturari bultz egiteko eta azterketak bizkortzeko. Arintasuna eta sendotasuna bilatuz, egunekotasuna eta seriotasuna elkartuz, edozein arazotan sakontasuna lortu nahi du JAKINEK.

Hori dena aski arrazoi da, gure ustez, zure laguntza itxaroteko, eta harpidetza txartela bete dezazula eskatzeko.

Gure hitza ematen dizugu: harpidedunen ugari-
tzeak ekar lezan irabazi oro aldizkaria hobetzeko
izango da oso-osorik.

HARPIDETZA TXARTELA

JAKIN aldizkariaren harpidedun egin nahi dut:

Izena Herria

Kalea Tel.

Gurutze (+) baten bidez adierazten dudana erantzungo dut urtekordainketa (1.200 pta.)

☐ txeki bidez ☐ renboltoz ☐ nire Banku kontuaren bidez (bete beheko zati hau)

Banco o Caja de Ahorros Banku edo Aurrezki Kutxa

N.º de cuenta / Kontuaren zenbakia

Sucursal / Sukurtsala

Titular de la cuenta / Kontuaren jabea

Entitate horretako nire kontuan zorpetu itzazue, mesedez, JAKINEK nire izenean aurkez diezazkizuen erreziboak. Agur.

Sirvanse adeudar en mi cuenta con esa entidad los recibos que a mi nombre les sean presentados por JAKIN. Atentamente.

Firmado / Zinatzailea

Domicilio / Helpidea

JAKIN - Ategorrieta hirib., 23 - DONOSTIA (13)

Iraultza haurgintza kontrolean

LASTER DATOR ANTI-PILULA

Pilula edo pastilla edo pildora antisorkaria harreman sexualen askapeanean duten iraultza bat izan bada, ez da gutiago Frantzian idoro berri anti-progesterona. Hilean behin hartuko den pilula bat eta bestea baino askoz ere ekologikoagoa. Hona zertan datzan deskubrimendua.

Orain dela urte pare bat George Teusch eta bere kimikalari ekiopak izadian ezagutzen ez den molekula berri bat lortu zuten: progesteronaren aurkako bat. Badakizue progesterona emakumea haurdun dagoenean sortzen den hormona dela. Ekiop horrek bere aurkikundearen erregistratu zuen, beren enpresaren izenean, R.U. 38.486 zenbakiarekin, eta beste lan bati ekin zioten.

Aurtengo apirilean Etienne Baulieu, hormona esteroideetan espezialista ospetsua, izan da goian aipatu dugun molekula hori (errazteko R.U. 482 deitua) erabiliz jaiotza kontrol berri bat plazaratu duena. Mundu osoan egin da ezagun bere lorpena. Frantzia estatuko Osasun ministraria den Ivette Roudyk Louis Pasteur-ekin gonbaratu du Baulieu.

Doktoreak berak aitortu du anti-progesterona hori perfezionatzea ez zela gehiegi bilatu berak lan egiten duen laboratorietan, eta horregatik atzeratu dela puska bat. Badirudi hala ere, gauzek hartu duten neurriekin, bideak azkartuko direla. Hogeitabost erresumatari esperimentatuko da produktu hau. Bost eta hamar mila emakume artean beharko dira azterketa erabat burutu arte. Zientifikoek badute hiru urte barru gure farmazia guztietan pilula berri hori kaleratzeko itxaropena. Baina zergatik

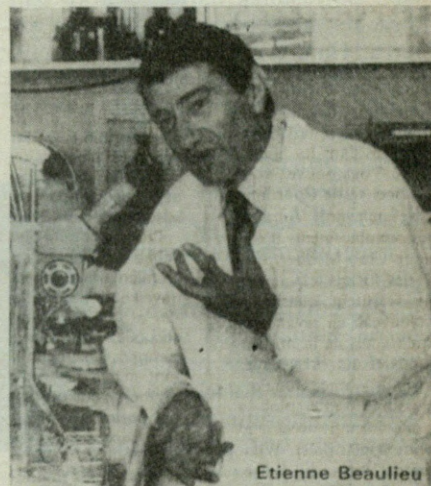
anti-progesterona-eta antipilula?

Gaur egun gure artean ezagutzen dugun pilula edo pildorak progesterona deitzen den hormonaz betetzen du emakumearen gorputza era permanente batean. Progesterona hori emakumea haurdun dagoenean sortzen du, eta beharrezkoa du, umea jaio dadin arte. Gaurko pilula horrek, egunero hartuaz, progesterona sartzen du emakumearen soinean, organismoan haurdun egoteko irudipena eragintzen. Jakina denez, haurdun egonik obulaketa ez da betetzen, eta horrela lortzen du egungo pilulak harreman sexualen ernaritasunik ez erakartzea.

Orain aurkitu berri den pildora, ordea, anti-progesteronaz osatua da. Eta hilean behin bakarrik hartzen da. Nolaz hori? Pilula berri honekin emakumearen obulaketa normalki desarrolatuko da. Eta harreman sexualak izanezgero, agian obulaketa eraldatuko edo fekundatua gertatuko da, agian bai, agian ez. Dena dela, zikloaren bukaeran gorputzari antiprogesterona hori emango zaio.

Antiprogesterona uterusean kokatuko da. Eta horra hor mirakulua! Hainbeste aipatzen dugun anti-progesterona hori gorputzak bereganatzen duenean zer gertatuko da? Benetako progesterona falta zaio. Pilula berriak «tranpa» egiten dio gorputzari, honi ez zaio irudituko haurdun dagoenik, eta obulaketa bere kasa jaitziko da, ernari egon nahiz ez.

Arazoak sinplea badirudi ere, hormona baten ordeztasun beste «gezurrezko» bat sartzea, urteak pasatu dira hori lortzen.

Etienne Baulieu

NOLA ENGAINATU EMAKUMEAREN ORGANISMOA?

1970etik ezagutzen zituzten zientzia gizonak uterusean progesterona hori hartzen zuten zelulak. Zera falta zen, bien arteko erlazioa ezagutzea, serralak alegia. Hori ezagutuz geroz, «gezurrezko» giltza bat egin ahal izango zen. Horretan eman da denbora, progesteronak («giltzak») uteruseko («serraila») zelularekin zuen hizkuntza ezkutu hori ezagutzen.

Hori nahikoa ez izanik, bazen beste zailtasun bat ere: hormona berriak benetakoak baino trebeago izan beharko zuen zelulan sartzeko eta honi lekuri ez uzteko. Azkenean, R.U.486 hau lortu dutenek Frantziako Zientzi Akademiari esan diotenez, benetako progesterona baino 5 aldiz efikazagoa omen da. Horren arauetara izango da noski pildora berriaren antisorkari ahalmena.

Antisorkari? Ez, ez. Hitz gutxitan esateko abortibo bat da, lehenengo hilabetean funtzionatzen duen abortibo bat. Gorputzari bere martxa jarraitzen lagatzen zaio eta hilean behin anti-progesterona ematen: obuloa ernaltu gabe badago, normal jaisten da erregela edo hilekoarekin; ernaldua badago berriz, progesteronaren faltan, gezurrezkoak lekua kendu diolako, baita ere, jaitsi egin beharko du.

HIRU URTE BARRU, EROSTEKO GAI

Denbora horretan, aprobak eginaz, ziurtasunak hartu beharko bait dira, eta salgai jartzeko prozesuak aztertu. Hala ere, badirudi zailtasunik haundiak gairitu direla. Hasieran batez ere, ia begi-itsuan ibili behar izan bait da hainbeste molekularen artean, progesteronaren aurkako eragina dutenen artean, egokiena aurkitu arte: R.U.486.

Esperimentaketak hasiak dira dagoeneko. Genève edo Ginebran hamaika emakumek hartu dute pilula berria, bainan seitik zortzi hilabeteko zeudela. Haietatik bederatzik abortatu dute. Kasu horiek oso zailak zirela azpimarratu dute medikuek: oso berandu zela, anti progesteronaren ondorioak hainbat eta garrantzitsua-goaq direla garaiz hartzen denean.

Horrela, Ginebran bertan beste hiru emakumek hartu zuten antiprogesterona beren zikloko hogeitabigarren egunean, eta bat ere ez zen geratu haurdun, hirurei jaitsi zitzaizen hilekoa arazorik gabe, eta eragin sekundariorik ere gabe.

Oraingo, agertu diren oztopo nagusiak dira batetik goian aipatu ditugun hamaika emakume horien arteko batek jasadako hemorragia, bestalde normala, aborto moeta bat delako, samurragoa bada ere. Eta bestetik legedietan izan dezaken zailtasuna: zer eginen dute, Espainiako kasuan bezala, kontrazepzioa onartzen duten bainan inolako aborturik onartzen ez duten legediek antiprogesteronaren aurrean?

IRAULTZA BERRIA HARREMAN SEXUALETAN

Aurkikunde berri honek gorpila

mazizodun gurdiak bezain atzeratuak urtziko ditu orain arte ezagutzen genituen kontrazepzio motak, baita pildora korrientea ere. Honek emakumearen gorputza etengabe dauka berea ez duen produkto batez, «engainatua» haurdun balego bezala. Berriak, aldiz, urtean hamalau aldiz jarriko du emakumearen soinean antiprogesterona. Giza ekologia aldetik aldea ez da motxa. Eta garrantzitsuen dena: hartzailearengan obularen zikloa ez da hausten, lanean berdin jarraitzen du, sekula sexu harremanik ez balu bezala.

Kontutan hartzekoa da, erregular-ki larrua jo dezan emakumea ezin dela urtean hiru edo lau aldiz baizik geratu haurdun, sendagileek diote-nez. Antiprogesterona kalean balego, absurdu bat litzateke urte osoan gorputza kanpoko sustantziaz betea edukitzea. Are gehiago sexu harremanak noiz behinkakoak badira.

Eta sexua bizitzeko eran ere badi-rudi aldaketa haundia ekarriko lu-keela, emakumearengan batez ere. Psikologoren batek esan duen bezala: «Orain ezagutzen dugun pildorak lar-rua jotzea eta prokreazioa berezi

ditu, haurdun geratzea posible ez dela ziur gauden unetik. Antiprogesterona zabaltzen bada, eta dudarik ez dago hori dela etorkizuneko jaiotze kontrol sistema, harreman sexualak haurdun geratzeko posibilitatea gordeko du, berriro lehen bezala, baina hilero emakumeari egin nahi duena erabakitzeo ahalmen garrantzitsua eskuratuz».

Ikusteko dago ea aborto bezala emakumeengan sor lezakeen atzerakoak zer garrantzia izanen duen batetik eta agintarien jarrera bestetik. Baina Europako prentsan agertu den berri honek jaiotze kontrol nagusi izateko jaioa dirudi.

Baina hiru urte itxoin behar. Bitartean, pilula edo pildora klasikoak dirudi gure artean hedatuena, kontrakorik falta ez bada ere. Nork ditu Euskal Herrian erabiltzen diren anti-sorkarien estatistika garbiak?

Iñaki ZUBIONDO

Gizon honek aurkitu duena mirakuloso omen da.

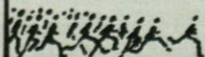
Aurki hogeita baten orde bat, eta obularen zikloa moztu gabe.

æk

OK

korrika

'82

KorA EusKarA eusKarA EusKarA EusKarA EusKarA EusKaraz EusKaAzEus

PAKISTAN EUSKADI, BI BIZIMODU

Oñatin dauden pakistaniar batzuegana jo genuen elkarrizketa bat egiteko asmotan eta ez ziguten inolako trabarik jarri. Aurreko ale batetan Sharim-ekin mintzo ginen bereziki, oraingo honetan bere aita (Juan edota Khan) Fidel (Afzal) eta Aslam izan dira gure artean egon direnak. Zenbait gauza argitaratu gabe geratuko dira baina hemen papera da nagusi, beraz has gaitezen elkarrizketarekin horixe bait da interesatzen zaiguna.

OGIA DAGOEN LEKUAN AURKITU BEHAR

Nongoak zarete?

Gu Pakistan-goak gara; lehen bi Pakistan zeuden: mendebaldekoa eta ekialdekoa, gu mendebaldekoak gara, Irlandik urreago dagoen lurraldekoak. Pakistan honek lau herrialde ditu eta gu PAMYAB deitzen denekoak gara.

Zenbat etorri zineten?

Oñatira etorri ginenean hamar ginen, orain lau geratzen gara.

Hona heldu zinetenean nolakoa izan zen hemengo harre-ra?

Hasieran nahiko gaizki, ez genekien hitzegiten, ez genuen ezer ezagutzen, eta era guztietako arazoak izan genituen: hizkuntza, lana, bizi maila zeharo ezberdina; dena zen arazo beraz.

Eta nola aurkitu zenuten lehenengo etxea?

Gaizki, nahiko gaizki hasieran.

Denok batera bizi zineten, ezta?

Bai, denok batera bizi ginen. (Hasieran denak gizonezkoak ziren, gero denboraz beraien emazteak ekartzen joan dira eta bakoitza bere pisoan bizi, ezkongabe bat etxe batean errenteko bizi dena izan ezik). Poliki poliki denbora generaman batera jendea ezagutzen joan ginen eta gero eta hobeto.

Zeintzu izan dira hona moldatzeko izandako arazo gogorrenak? esate baterako, jakin izan dugu hasieran yogurra eta arroza besterik ez zenutela jaten, ez zenekiten janaririk prestatzen?

Janaria prestatzen bai, baina hitzegiten ez; bizitza dena, erosketa, badakizu... hitzegiten ez bagenekien kezka batzu genituen erosketarakoan. Yogur eta gauza horiek gehiago ezagutzen genituen; bazkaria egiten bagenekien, hangoa noski.

Zer egoerak edo arrazoik bultzatu zituzten zuen herritik aldegitara?

Bai, hori garbi dago eta oso sinplea da: bizimodua. Aurkitu behar dela ogia dagoen lekuan, hemengo jendea Venezuelara, Alemaniara edo Suizara joaten den bezala, gu hona etorri ginen.

Ez zen egon gudaren bat edo zuen herrian?

Ez, beno guda badago baina horrek ez gaitu afektatzen, begira hemen 19 urte betetzen dituzuenean soldaduzkara joan behar duzue derrigorrez, Pakistanen ez dago soldaduzka beharturik, han boluntarioa da, nahi baduzu sartzen zara eta ez baduzu nahi ez. Guk ejerzito profesionala dugu eta guda dagoenean haiek joaten dira gure ordean, defendatzen gaituzte; horregatik esaten dizut guri gerrak ez ligula ezer suposatzen, ez gaitu afektatzen.

«ZUEK ELIZA DAUKAZUE GUK MEZKITA»

Nola ikusten duzue hemengo jendea, beraien problemak, mugimendua, grebak...

Izan ere hau ez da gure arazoa. Baina hemengo jendea bere problemak erabakitzen ari bada, edo hori uste badu, niri oso ondo iruditzen zait, ez dugu pentsatzen hau dena lelokeria bat denik. Beren independentziagatik, aberriagatik edo pentsatzen dutenagatik ari badira borrokatzen, guri ez zaigu gaizki iruditzen, ondo baizik.

Nola ikusten duzue hemen daukagun jaiak ospatzeko era? Zer diferentzia, antza... dago gure eta zuen jaien artean?

Hasieran nahiko arraro ikusten genituen hemengo jaiak, oso ezberdina... niri ia hangoak baino gehiago gustatzen zaizkit. Oso ondo iruditzen zait. Han kirolak egiten dira eta agian neska bat dantzan ari da eta kristo guztia berari begira. Hemen berriz denak dantzan daude, dena da ezberdina. Han jendeak begiratzen gozatzen du.

Dena den goizeko hiruretan jendea molestatzeko egotea ez zait ondo iruditzen, baina jaiak badira etabar, niri ondo iruditzen zait parrandan ibiltzea. Ni ez naiz nor inori zer egin behar duen esateko.

Hemen urtean zehar jai berezi batzu ospatzen ditugu, hemengoak direnak (Olentzero, korpus, San Juanak...) han berriz ez dituzue hauek ospatzen baina hauen ordeztu zerbait egingo duzue ziur; konta dezaigukezue apur bat?

Han ez dira hemen bezala gauzak kalera ateratzen, kaxondeoa etabar; han bilera bat egiten da denon artean eta profeta edo santu bati buruz hitzegiten, eta hauetariko baten eguna denean guk ere ospatzen dugu; jendeari esaten zaizkio hark egin zituen gauza onak eta bere bizitza, nolakoa zen, egiten eta esaten zuena; gero jende guztiak esaten du bere iritzia.

Zuek eliza daukazue eta guk mezkita, han esplikatzeko digute lurtean bizi ona eramaten duenak zerura doala eta txarra daramanak berriz, infernura.

Orduan zuen jaiak erlijioarekin zer ikusi handia du, ezta?

Bai, gabonak ere ospatzen dira berdin gure erlijioan eta mezkitan esplikatzeko dute zer den ona, zer txarra eta dena.

Jaiak zuek mezkita barruan egiten duzue, hemen kalean egiten den bezala?

Ez, kalean ere egiten dugu, esate baterako guk jai bi dugu horrelakoak; bata Ramadan ostean, eta Ramadan eta bi hilabete eta erdi beranduago beste bat kalean. Bi jai hauek kalean dira.

Izan ere bi eratako jai dira: batzu heriotzakoak, penazkoak, eta jendea errezatzen eta triste egoten da, baina beste batzu jaiotzekoak, alaitasunezkoak dira; kalean ospatzen dira handi eta txiki guztiak batera daudelarik, elizetan ere ospatzen dira. Herri bakoitzak ere badu bere santua eta jai horiek besteak bezala ospatzen dira. Hemengo baten bat haruntz badoa, behar bada jai txarrak irudituko zaizkio, baina niri eta nire lagun hauei guztiz ondo iruditzen zaizkigu.

«HEMENGOKI JENDEAREKIN ONDO KONPONDU NAHI DUGU»

Hango jaietaz zerbait gehiago esan dezatela eskatu ta zera esan ziguten, han kantuak egiten direla eta ez dutela besteei buruz gaizki hitzegiten, ONGIARI buruz mintzo direla alegia. Hemen ere hango jai bat denean baten etxean denak bildu eta han egoten dira beren herria gogoratzen, hangoak, lagunak, senideak, ... gogoratuz. Guk hasieran, lehenengo urtean, Olentzeroren atzetik beraiena ospatzen, hango jantziez, kantu, etabarrez atera zirela gogoratu ondoren zera esan digute:

Gu handik etorri ginenean hangoa eta hemengo ere ospatu genituen, baina batzuri gaizki iruditzen zitzaion hura, KATXONDEO bat iruditzen zitzaion, beste batzuri berriz ondo; baina guk orduan pentsatu genuen hemengo batzuri gurea gaizki iruditzen bazitzaion, ez egitea gehiago. Guk hemengo jendearekin ondo konpondu nahi dugu, ez dezatela gaizki pentsatu gurengandik, pentsa dezatela haiek bezalakoak garela, normalak... eta ondo konpondu. Ez dugu ERRIDIKULORIK egin nahi.

Orain jaiak etxe barruan ospatzen ditugu.

Nola bizi izan duzue ekialdeko artzain-nekazari bizimodetik mendebaldeko kontsumistara ematen den aldaketa? (Fidel izenekoak hartzen du hitza)

Ni hona etorri aurretik estudiantzen ari nintzen, 17 urte nituen eta etxetik irtezea guztiz ziztazidana, egia esanda ez neukan estudiantzeko gogo handirik eta nahiago nuen lanean ibiltzea hortik zehar; eta nahiz eta lana oso ona ez eduki orain arte —ez daukat lan onik baino gustatzen zait—; ondo nago eta bizitza horrelakoa da.

Zu nekazaria al zinen han, Juan?

Ez, nik bulego batetan egiten nuen lan.

Eta zu Aslam nekazaria zinen, ezta?

Bai, beno textil lantegi batetan ere lanegin nuen, denetara.

Gauza berdina al da hango lantegian edo hemengoan lane-gitea?

Ez, etxegintzan askoz ere hobe, txakalak gaitza erakar-tzen du eta etxegintzan haize librean zabiltza; hango lante-gietako lanean kutsadura handia zegoen eta hemen nahiz eta lan gogorra izan nahiago dugu naturalagoa delako.

Zuek hona etorri aurretik Euskal Herriari buruz zerbait bazenekiten?

Ez, ez genekien ezer; ez genuen ezer ezagutzen. Gainera gu etorri ginenean ez zen horrela hitzegiten, jendeak ez zuten horrela hitzegiten Francoren garaian, ez genekien Euskadi zela edo bestea zela, guk Espainiako beste edozein herrialde bat bezalakoa zela uste genuen.

«EUSKADIRI BURUZ EZ GENEKIEN EZER»

Espaina bai, ezagutzen zenuten baina hau ez?

Herrialde hau ez, besteak ere ez baina estudioagatik entzunda genuen Espainia nolakoa zen, bere kultura, iraku-rrita genuena munduko historian... zuk Pakistan edo In-diako historiak edo hortik zehar dauden beste batzuetaz irakurri zenezakeena bezala. Baina Euskadiri buruz bere-ziki ez genekien ezer.

Euskarak zer itxura ematen dizue, arraroa, zaila...

Guretzat berdin da euskara edo gaztelera, hona etorri ginenean ez genekien gaztelera, eta guretzat berdin zen euskara nahiz erdara ikastea. Euskara hitzegiten zen baina ez normalki, kalean eta, hitzegingo zuten baina gurekin ez; lanean eta gurekin beti erderaz mintzatzen ziren, horrega-tik jendearekin hitzeginez, ondo edo gaizki erdera ikasi dugu.

Hemengo jendeak euskaraz hitzegin izan baligute, guk berdin ikasiko genukeen euskara nahiz erdara.

Nola ikusten duzue gure hizkuntza: bazterturik, ez duela ezertarako balio, arraroa...

Guk ez dugu esan nahi ezertarako balio ez duenik, he-mengo jendea euskalduna da eta ondo iruditzen zait eta badago kanpoko jende asko edo hemen lanegiten duena euskara dakiena edo ulertzen duena behintzat. Denbora asko badaramazu hemen edo hemengo lagun batekin hi-tzeginda, ikasten da beste edozein hizkuntza bezala. Guk lagunekin ibiliz badakigu zerbait euskaraz baina erderaz hitzegiten dugu askoz gehiago dakigulako eta hemen ez zi-gutelako euskaraz egin. Gure artean gazte bat dago esko-lara joan dena eta ikasi duena —Sharid-i buruz ari da— eta euskaraz mintzatzen da zuek bezala, ez du esaten zaila de-nik, gustatzen eta ondo iruditzen zaio.

Ba al dago urdu —Pakistango hizkuntza nazionala— eta euskararen arteko erlaziorik?

Ez dute zer ikusirik, badago hitz bat bi hizkuntzetan berdin esaten dena, AMA. Baina hortik aurrera ez dugu gehiago ikusi; bada ude antzeko beste hitz batzu, baina er-laziorik ez dut uste.

Juanek bere bi ume txikiei —hemen jaio direnak— euska-razko izenak zergatik jarri dizkien galdetu diegu eta hemen erantzuna:

Bi izen daukate hangoa eta hemengo. Aitor hemengo eta Asad-Raza hangoa, eta besteak Arantxa hemengo eta Asia-Nasrin hangoa.

«URDUA DUGU HIZKUNTZA NAZIONA-LA»

Pakistanek lau herrialde ditu, eta herrialde bakoitzak bere hizkuntza du. Gu han beste herrialde batera goaz eta ez dugu ulertzen, oso zaila da guretzat. Hemen euskara eta katalana bezala, dena ezin da ulertu. Bestalde guk beti geure herrialdeko hizkuntzaz hitzegiten dugu eta ez hi-zkuntza nazionalaz-urduz. Izan ere ezin dugu, ezinezkoa zaigu; ohituta gaude gurera, urdua hitzegiteko ez dugu erreztasunik, geurea zuzenki, nahi gabe, ateratzen zaigu.

Lau herrialdeek urdua hitzegiten dute?

Bai, lau herrialdeetan urdua da hizkuntza nazionala; hi-riburuarekin mintzatzeko, paperak egiteko, hori erabili behar da; baina jende xeheak herrialde bakoitzean, nahi gabe, bere herrialdeko hizkuntza erabiltzen du. Hots, zu bazoaz beste herrialde batera berahala nabaritzen dute nongoa zaren. Gehiago erabiltzen da herrialdeko landan (baserri giroko lurraldeetan), hemengo baserritarrek erde-ra gutxi hitzegiten duten bezala; guri tokatu izan zaigu ba-

serri aldetan lan egitea eta hangoak beti hasieran euskaraz mintzatzen zitzaizkigun, gero konturazzen direnenan ezin diegula erantzun ondo edo erderaz egiten dugula, orduan bateren bat hasten zaigu erderaz mintzatzen baina badau-de beste zaharren batzu erdera apenas dakitenak.

Han ere badaude pertsona nagusiak hizkuntza naziona-la ez dakitenak eta beti ari direnak herrialdekoaz hitzegi-ten; eskola duen guztiak, ordea, urdua daki, baina ez du hitzegiten beharrik ez badago (etxetik kanpo); eta kalean, egunerokoan eskualdekoa, herrialdekoa hitzegiteko oka-sioa badu, hura mintzatuko da.

Bukaeran ea hemen geldituko diren edo haruntz joan gal-detu diegu, baina ez zekiten. Denborak esango du erran digu batek eta egia da denborak esango du zer egingo duten hauek... eta beste denok. Elkarrizketa bukatutzat jo genu-enean hango musika jarri ziguten eta lasai lasai hitzegiten ja-rraitu... baina dena ezin konta.

Roberto ALTUNA
Xabier ETXANIZ

Oilasko akaatuberri bat eskuetan duela aurkitu dugu 73 urte maiatzaren 10ean beteak dituen Uztapide. Manuel Olaizola. «Katarroa harrapatu ditek, eta honenak behintzat egin dik». Triste aurkitu dugu. Oilaskoa bezala eskuartean beste mila gauza ere akaatzen ari zaizkiolako saminez. «Zuek ez duzue uste, bainan euskara atzeraka doa».

Baina berriketaren harian, «joño! Errekotxiaren iloba al haiz?», gure arteko hasierako hoztasuna epelduz joan da. Uztapide. Maitagarri egin zaigu bere herriaren atzerakadak sortzen dion samina begietatik ere darion gizon hau.

Uztapiderekin hauts zaharrak astintzen

LEHENGO EGUNAK GOGOAN

«Gerratean hamasei hilabetetan total ahaztu bertsotan. Tolosan ZEPAI eta biok hasi eta doenerdi bat bertsotatik gora kantatzeko kapaz ez»

«Gaijartzaileek batzutan endredatu besterik ez dute egiten. Neri «Hala baltza», lehengo batean jarri zutena, jarri balidate, ezta hasi ere ez nintzen egingo».

Hogetitasei urterekin hasi nintzen jendaurrean kantatzen. Lehenago tabernan eta aritzen nintzen, baina plazan hogeitasei urte nituela.

ARGIA.- Galanki aldatu da bertsolaritza ordutik honuntz. Orain badakizu, eskolak-eta...

UZTAPIDE.Bertsolarientzat ez dago eskolarik.

ARGIA.- Zuek nola hasi zineten bada?

UZTAPIDE.- Gu tabernan-eta. Ardo puska bat edanez aritzen ginen.

ARGIA.- Zer zenuen, bertsolariren bat familian edo inguruan?

UZTAPIDE.- Beno, lehengusu bat bazen piska bat egiten zuena. Gero osaba bat ere bai. Amaren lehengusua ere bertsolaria genuen. Ez dugu famelian beste bertsolarik.

ARGIA.- Eta inguruan, auzoan-edo?

UZTAPIDE.Geroago bai baina orduan ez. Bueno, lehenengo lagunak Kortatxo ta Zualtzu zaharra ta... Ni baino zaharragoak ziren biak.

ARGIA.-Eta igandetan beti bertotan ihardungo zenuten noski...

UZTAPIDE.- Bai, beti horretan aritzen ginen.

ARGIA.- Eta gaiak zein izaten ziren?

UZTAPIDE.- Orain adinako berririk ez zen jakiten orduan eta bada-kizue, guri tokatzen zitzaizkigun gaiak izaten ziren orduan.

ARGIA.- Eta txapelketak?

UZTAPIDE.- Hogeitabost urte nituela ezagutu nuen nik lehenengo txapelketa, baina ni ez nintzen etorri. Mila bederatzirehun eta hogeita hamabostean izan zen hori.

ARGIA.- Txirrita zenak irabazi zuenean?

UZTAPIDE.- Ez, orduan ez zuen irabazi Txirritak. Bassarri atera zan txapeldun.

ARGIA.- Ordukoa da beraz, Txirritak botatako hura «ikasi bearko det latinez» edo holako zerbait...

UZTAPIDE.- Horrela da, bai. Hogeita hamabostekoa da hori. Ni berriz hurrengo urtean etorri nintzen. Bigarren atera nintzen. Juezek, nik irabazi nuela esan zidaten, baina Txirritaren edadea zela eta...

ARGIA.- Ondoren gerra etorri zen.

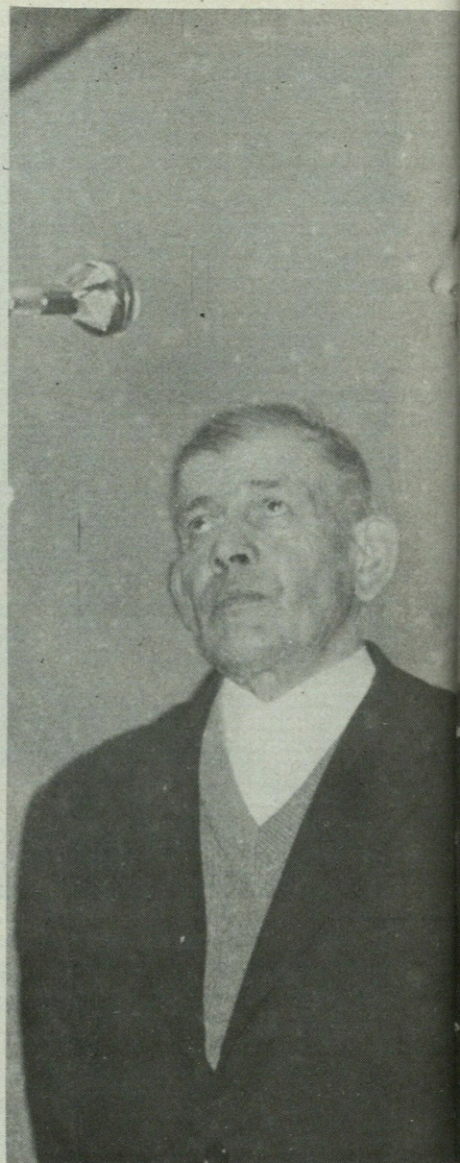
UZTAPIDE.- Bai, eta horrekin dena moztu zen.

ARGIA.- Orduko laguna ZEPAI zereuen ezta?

UZTAPIDE.- Bai, bai. Basarri kanpora joan zen eta Zepaik begi batetik ez zuela ikusten eta ez zuten eraman. Cervezas El Leon-en aritzen ginen elkarrekin lanean. Eta asko aritzen ginen elkarrekin bertotan.

ARGIA.- Nolakoak ziren orduko saioak?

UZTAPIDE.- Esaten dizuet ba. Saio gutxi izaten zen orduan eta pla-

«GAZTELU oso ona zen, nik ez nuen ezagutu baina. Basarriren ustez TXIRRITA baino hobea».

zan egiten ziren. Mikrofonorik gabe, jakina. Eztarri onekoa behar zen orduan. Pello Zabaleta horrela ezagutu zuen. Bi bertsolariak elkarren ondoan jarri eta dena asmatu behar zuten, gaia eta bertsoa eta...

ARGIA.- Nola iruditzen zaizu ego-kiago, gaijartzaile batekin edo gabe?

UZTAPIDE.- Itxurazko gaiak jartzen dituztenekin ondo, lana errezten bait du horrek. Baina sarri askotan endredatu egiten dute horiek, nahi ez diren gaiak jartzen bait dituzte.

ARGIA.- Eta bertsolariak kobra-

«Zeozter ikasiko du batek bertsolari eskola horietan baina berezkoa ez badu, horrekin jai dago».

tzen al zuen garai hartan?

UZTAPIDE.- Gerra aurretik? Bost duro edo. Biajeak berriz merke egiten genituen. Trenez-edo, hiru peztatan.

ARGIA.- Etxetik kanpo askotan, beraz...

UZTAPIDE.- Ja, ja, ja... bai askotan.

ARGIA.- Fama onekoak al zintzen?

UZTAPIDE.- Ez dakit, denetik izango zen. Txirritak-eta edale fama

zuten bainan ez dakit,... ez dut uste lagunek baino txarragoa nuenik. Nere ustetan behintzat.

ARGIA.- TXIRRITA zer moduzko bertsolariak zen?

UZTAPIDE.- Nik hura azkenengo urteetan ezagutu nuen. Bertsolari oso ona zen. Bertsoa errez egiten zuen, bertsokera errezekoa zen. Baina dozena bertso kanta ondoren, badakizue, rima oso erreza zuen eta mugatua noski eta botatakoak berripikatzen hasten zen. Ez zuen berdin berdina botako baina oso antzekoa bai.

ARGIA.- Etorri haundikoa omen zen...

UZTAPIDE.- Etorri ikaragarria. Hari segituan etortzen zitzaion bertsoa. Jakina, antzekoak baina... Dena dela hori errezagoa da, baina bakoitzak bere bertsokera dauka. Bertsoa asko aldatu nahi duenak, lanak dauzka, zailagoa bait da. Zepai batek ere erreztasun haundiz botako zizun bertsoa, baina oso mugatua honenek ere. Azkarra bertsotan hura ere.

ARGIA.- PELLO ERROTA?

UZTAPIDE.- Ez nuen ezagutu. Nik hamar urte nituela hil zen hura. Bainan Txirrita eta bera ziren garai-ko famatuena, dudarik gabe. Hala ere, horiek bezain onak baziren orduan ere, UDARREGI, GAZTELU,... Gaztelu oso ona zen, nik ez nuen ezagutu baina. Basarriren ustez Txirrita bano hobea. Bertsoak jartzen barriz, PELLOMARI OTAÑO onena nere iritzian.

ARGIA.- Enbeita ezagutu al zuen, URRETXINDORRA alegia, Kepa?

UZTAPIDE.- Ez genuen asko kantatu harekin. Hark beste molde batzuk erabiltzen zituen. Lekeition izan nintzen harekin bertsotan. Orduan egia esan gu TXAPEL, Zepai, Basarri eta laurak aritzen ginen elkarrekin.

ARGIA.- Eta Enbeita zer zen, oso ezberdina?

UZTAPIDE.- Bai, molde berezian kantatzen zuen. Bertso luzeak batez ere, zortzi eta hamar puntuokoak askotan. Guretzat ez zen oso erreza hori: lau punturekin lanak dituenarentzako... Hark, moldatuak eramaten zituen, hiru edo lau bertso horietakoak eta kantatzen zituen. Gogoan edukitzea ere zaila oso.

ARGIA.- Garai hartakoen neurriko bertsolaririk ba ote orain?

UZTAPIDE.- Ez dakit, oso diferentea da dena. Agirre, Lasarte, Lopategi, Amuriza bera... asko daude eta onak, oso onak.

ARGIA.- Badirudi lehen Bizkaian ez zegoen tradizioa egiten ari dela. Bertsolari asko dago Bizkaian...

UZTAPIDE.- Eta onak. Enbeita, Lopategi, Amuriza, Azpillaga,... oso onak dira horiek.

ARGIA.- Bertsolariak nolakoak, eskolatuak ala eskolatu gabeak?

UZTAPIDE.- Igual, igual da. Zeozter ikasiko du batek eskola horietan baina berezkoa ez badu, horrekin jai dago. Erakusten duenak, harekin ikasi dutela esango du, bainan nerezat bertsolaria ez da eskolan egingo.

ARGIA.- Ez al duzu pentsatzen berez pizkorra denak eta beste gauzetan ere etorri haundikoa denak, eskola ikasi...

UZTAPIDE.- Bai, meioratu asko dudarik gabe. Bainan batentzat rima egokia denak bestearentzat es du bali. Bakoitzak bilatu behar du bere gogoko rima eta bere bertsokera sortu. Gizonak iritzia behar du eta nik nerea eman dizuet.

ARGIA.- Dena dela Amurizak eta horiek lana dexente egin dute maila horretan...

UZTAPIDE.- Bai, baina Amuriza lehen ere bertsolaria zen. Hura apaiz izan arte ere bertsolaria zen. Geroztik, meioratu bai baina... Horrek bere bertsokera sortu egin du, baina ez pentsa gero besteentzat horrenak bali duenik. Lopategi ere Enbeitatarraren eskolatik atera omen da, baina horrek berezkoa izan ez balu, beste askok bezala ez zuen aurrera egingo.

ARGIA.- Beste ofizioetan ere berdin gertatzen da. Hamar jarri ikasten karrera bera eta batzuk besteak baino aurrerago joango dira eta bat oso ona aterako zaizu behar bada...

UZTAPIDE.- Bai horretan arrazoi ematen dizut, baina neurri bat emango du berez ikasitakoak —ikasi bada behintzat— eta bertsolaritzan hori ez da lortzen ikastearekin, soilki horrekin. Lehen esan bezala, nere iritzia da.

ARGIA.- Bertsolari gazteak ere hor daude, ALMENEkoak...

UZTAPIDE.- Hor ere onentsue-nen artean hiru anai omen daude. Jakina, ENBEITATARRAK ere hor daude. Jeneralean bertsolari on bat dagoen famelian, beti haren inguruan beti izaten dira bertsotan egiten dute-

nak. Baina puntakoak izateko, berezkoa behar dute. Garai batean Lujanbiotarrak ere... Txirrita, SAIBURU-eta.

ARGIA.- Eta zuretzat gazte horien pozgarria da noski...

UZTAPIDE.- Bai, bai. Euskarak indarra duen bitartean beti izango dira bertsolariak. Baina berezkoak behar dute izan. Dударik ez egin. Zuek ez duzue uste, baina euskara atzeraka doa. Eta euskara atzeraka doan bezala bertsolaritza ere atzeraka joango da. Nola edo hala kantatuko dira baina... oraingo euskaldun askok ez du bertso onik aterako.

Oraingo zenbaiten euskararekin ez da bertso onik egingo. Nik letzen ditut batzutan Zeruko ARGIA-eta, eta horko batzuen euskara eskasarekin ezin bertso onik egin. Txirrita eta haien euskararekin bai. Hemen Oiarzunen ere oso gaizki egiten da. «Esnea ekarri nau» eta horrela jai dago. Erderaz ere ez dakite baina euskaraz ez dakite. Euskara horrek ez dauka indarrik ez dauka jokorik.

ARGIA.- Amuriza batek euskara...

UZTAPIDE.- Amurizak euskara oso ongi erabiltzen du. Hark bizkaiera gutxi erabiltzen du eta egiten duen euskara indar haundikoa da.

ARGIA.- Donostiako zenbait jenderi, esate baterako, arraroa irudituko zaio zuk diozuna.

UZTAPIDE.- Donostian lehen ere ez zekiten. Bilintxen denboran ere bal al zekiten euskaraz? Hark ere bertso onak bai, baina ez al du ba anka sartzen askotan berboetan? Bilintx batek bai. Eta orain gehiago sartuko da Donostian lehen baino. Berboak gaizki erabiltzen dira hemen ere. Oso gaizki. «Sartuko al nauzu» eta «egingo nau» eta holakoak. Horiek al dira...? Horiekin bertsoa? Denak al drebes. Horrek ematen du mina.

ARGIA.- Zer moduzkoa zen XALBADOR?

UZTAPIDE. Haiek, guk espainola bezalaxe, frantsesa asko sartzen zuten, baina Xalbadorrek batez ere berboak-eta ondo. Erdarakaden pekatu hori pekatu txikia da euskararentzat. Xalbadorrek Mattinek baino askoz hobeto to erabiltzen zuen berboa.

Haren liburua leitu egin behar da. Hark jarritako bertsoen parerik ez dago. TXABOLARI jarritakoak eta.

«XALBADORren liburua letu egin behar da. Hark jarritako bertsoen parerik ez dago».

«Zuek ez duzue uste baina euskara atzeraka doa. Eta euskara atzeraka doan bezala bertsolaritza ere atzeraka joango da».

Eta hori guk denak ez ditugula behar bezala hartzen.

ARGIA.- Bihotz haundikoa?

UZTAPIDE.- Neretzat lagun ona izandu zen beti. Nerekin ondo portatu zen, baina beste batzuek ez dute asko famatzen.

ARGIA.- Ez zihoan hortik gure

«BASARRI neretzat onena zen. Bertso jartzaile bezala eduki du fama haundia, baina nere iritzian bapatean askoz ere hobea zen jartzen baino».

«Nik letzen ditut batzutan Zeruko ARGIA-eta, eta horko batzuen euskara eskasarekin ezin bertso onik egin».

galdera. Sentsibilitate haundikoa ote zen...

UZTAPIDE.- Bai, jarri zituen bertsoak hor daude.

ARGIA.- Nola izaten zen hartua hemen Xalbador?

UZTAPIDE.- Egia esan, atzenean premioak jasotzen hasia zen, baina hemengo jendeak ez zuen behar hai-

na ezagutu hura. BASARRI hainako bertsolaria bazen hura aldi batzutan. Bapateko saioan esan nahi dut.

ARGIA.- Herriak ondo hartzen al zion bertsoa?

Uztapide.- Ez, ba. Hori da. Guk baino gutxiago entenditzen zion herriak. Hargatik ez zuen hainbeste maite hemengo herriak. Hemen askoz gehiago maite behar zen bertsolaria zen hura. Guri ere horrelako zerbaiz gertatzen zitzaigun haruntz joaten ginenean. Jendea hotz. Zure ustez bertso ona kantatu eta jendea hotz. Konplejo ikaragarria hartzen genuen.

ARGIA. Hala ere orain hemengoak saiatzeko dira hango hitzak sartzen-eta. Lizaso-eta han ikusi genituen Urruñan «Erran» esanez.

Uztapide.- Egia esan ni ez nintzen asko saiatu horretan. Batere ez. Nahiko lanak badira bertsoa egiten eta zerorrek menderatzen ez dituzun hitzak erabili behar badituzu... Berea egiten nahiko lan du batek, bestearekin hasteko.

ARGIA.- Lehen Basarri aipatu duzu. Esan al liteke onetsuena izan zela?

Uztapide.- Neretzat, onena. Bertso jartzaile bezala eduki du fama haundia, baina nere iritzian bapatean askoz ere hobea zen jartzen baino. Basarrik bertso klase asko zituen, ez Txirrita eta horiek bezala. Oso ona zen. «Beste aldean» ere ondo egiten zuen. Hango jendeak behintzat hartzen zion eta asko famatzen zuen.

ARGIA.- Gerra ondoren ze giro zegoen?

Uztapide.- Bat ere ez gerra ondok. Ahal zena egin behar. Beldur haundia zegoen politikarekin-eta.

ARGIA.- Baina gerra bukatuta berrehala hasi al zineten kantatzen?

Uztapide.- Bai, bai, bukatuta etorri ginenean segituan hasi ginen. Tolosako Iñauterietan izango zen, asteartearekin kantatu genuen. Lehen esan dudana gertatu guri ere. Erderaz ikasi ez eta guskara ahaztu. Handik etorri eta bertso bat kantatu ezin. Hori zen desgrazia, hori. Hamasei hilabeteetan total ahaztu bertsotan. Esan bezala, Tolosan ginen ZEPAI eta biok eta dozenardi bertsotik gora kantatzeko kapaz ez!

ARGIA.- Politika ez zegoen aipatzerik, noski.

Uztapide.- Horrekin hasiz geroz lepoa moztuko zizuten orduan.

Donostian euskaraz hitz egiten sumatzen bazintuzten, derrepente kargu hartuko zizun militarren batek edo.

ARGIA.- Eta hala ere plazan kantatzen zenuten?...

Uztapide.- Herriak nahi zuen, eta Aiumentuek antolatzen zituzten jaietan bertsolariak ekarri behar. Derrigorrezkoa zen, orain ere bai, nahiz eta hori askoren gustokoa ez izan orduan ere. Alkateak ordea herriaren gustoa egin behar.

ARGIA.- Geroago Euskaltzaindia hasten da txapelketak antolatzen. Al daketarik sumatzen al da? Bertsokerran-edo...

Uztapide. Bai, gaien aldetik batez ere. Harrez geroz zailagoak dira gaiak. Ordurarte «Ikazkina eta Mandazaina» eta holako gaiak ziren.

ARGIA.- Eta hor hasten dira beste...

Uztapide. Hor hasten dira politikak.

ARGIA.- Zailagoa asmatzen?

Uztapide.- Bada, badakizue, horrekin ez da sekula asmatzen. Bati gustoa egiten bazaio besteari kalte. Denen gustoa ez dago egiterik. Horretan aritu direnak ere bizkaitarrak batez ere...

ARGIA.- Lopategi eta Azpillaga?

Uztapide.- Bai. Horiek ere herri batzutan jendea oso gustora edukitzen zuten, eta beste batzutan ez zituzten nahi begi aurrean ikusi. Politikak hori du.

ARGIA.- Bertsolari asko plazartuko zen txapelketetan.

Uztapide.- Bai, ni ere txapelketarik gabe ez nintzen aterako. Eta besteak ere oso atzean geratzen ez baziren behintzat, berriz ere etorriko ziren.

ARGIA.- Basarri ere ibili zen...

Uztapide.- Bai, batean parte hartu zuen eta haserretu egin zen. Nik irabazi nuen eta ez zen gehiago etorri.

ARGIA. Urte hartan LAZKAO TXIKI ere han ibili zen...

Uztapide.- Xalbador, Lazkao Txiki, Basarri eta laurok aritu ginen semifinallean.

ARGIA.- LASARTE, AGIRRE eta horiek...

Uztapide.- Horiek ez ziren etortzen txapelketetara. Ez ziren etortzen. Ez dago ondo nik esatea, baina nere ustez Basarri eta ni etorriez gero horiek ez zuten uste irabaziko zutenik eta hori ez da horrela. Denak etorri balira, behar bada lehengo kenduko zidaten txapela. Ze Lasarte, Agirre eta horiek oso bertsolari onak dira.

ARGIA.- Zuen denboratan zenbat plaza egiten zenituen urtean?

Uztapide.- Ez dakit, baina ehundik gora bai. Asteetan bi edo hiru normal, eta udaran gehiago. Hemezortzi herri paseak dauzkat nik batera: hemezortzi gau segidotan hemezortzi herri diferentetan lo eginda nago ni orduan.

ARGIA.- Lagun ugari izango zenituen beraz...

Uztapide.- Orduan denak lagunak. Orain ahaztuak dira nerekin, baina lehen denak lagunak.

ARGIA.- Izango zenuen gustoen kantatzen zenuen herriren bat.

Uztapide.- Askok ziren gustokoak. Ezin liteke bat bakarrik aukeratu.

ARGIA.- Bainan...

Uztapide.- Herri euskaldunetan oso ondo. Gipuzkoa osoa korritu dugu. Bizkaian ere asko. Goierri, Segura, Zegama, Amezket, Zaldibi, ... asko dira bertsolarien plaza onak direnak.

ARGIA.- Hainbeste ibili ondoren azkenean utzi egin behar.

Uztapide. Errezilen utzi nuen tronbosis batek emanda. Urte batzuk badira honez gero.

ARGIA.- Orain, gauzak urrutiagotik ikusten dituzula, uste al duzu bertsolari itxurazkorik izango dela kaleko bizimodu berri honetan?

Uztapide.- Horrek es du hainbesteko garrantziarik. Euskara bizi dagoen bitartean bertsolariak beti izango dira. Era batekoak edo besteak bainan izango dira beti. Orain, euskara eskasa hitz egiten bada, berboa ez bada ondo erabiltzen, bertsoa ere ez da ondo egindo. Horrekin ez egin dudarik.

XALBARDIN eta ARTASO

Catalunyako egoera soziolinguistikoa eta Generalitatearen Politika Linguistikoaren Planak

HIZKUNTZ BORROKA CATALUNYAN

Gai honi buruz. ARGIAko ale oso bat bete daiteke, eta gauza asko esan gabe utzi. Zoritxarrez ez dugu posibilitate hau eta beraz oso azaletik bade ere, zerbait argitzen saiatuko gara.

Badakigu hizkuntz normalizazio prozesuak ezin direla berberak izan toki guztietan, bakoitzak duen egoera soziolinguistiko desberdina bait da. Halaz ere inork ez du seriozki oraindik ikerketa gonparatiborik egin, eta benetan interesantea izango litzateke.

Catalunyan, Euskal Herrian bezala hizkuntz borroka daramate, eta zertan ari diren jakiteko, egin dugu lantxo hau.

Catalunyan, hemengo «Euskararen aholku kontseilua» antzera, han Politika linguistikoaren Zuzendaritza sortu zuten. Zuzendaritza hau hiru zatitan banatuta dago: Normalizazio Linguistikorako Zerbitzua, Aholku linguistikorako Zerbitzua eta Linguistika Katalanaren Institutoa. Badaude beste zerbitzu batzu ere.

Zerbitzu hauek zein lan konkretu duten aurrerago ikusiko dugu, lehenago Catalunyan ematen den hizkuntz egoeraren dato batzu aipatu nahi ditugu.

HISTORIA PISKA BAT

Catalunyan, latina erabiltzea utzi zutenez gero, katalana erabiltzen hasi ziren. Errege Katolikoaren garaian, produkzio literarioa jeisten hasi zen, baina XIXgarren mendean berriz goraka abiatzen da. 1939.urtean, katalanaren egoera erabat aldatzen da. Katalana ofizialki eta ez ofizialki erabiltzea debekatuta geratzen da, eta zer esanik ez komunikabide eta irakazkuntza. Errepresioak, egoera diglosiko bat sortu zuen, eta gero eta gehiago herriaren zati batentzat katalana hizkuntza ahula bihurtu zen, espainola hizkuntz kulta bihurtzen zen bitartean. Barzelonako burgesiak, eta zer esanik ez Pais Valencia, eta Balearsetan, familia hizkuntza erdara bihurtzen dute, katalana baztertuaz. Ordurarte ematen zen katalanaren garaipena aldatu egiten da. Eta berrean emigrazio fuerte bat ematen da,

gehienak andaluzak, kastellanoak, extremeñoak eta murzianoak.

Emigranteak nahieta nahi ez, auzo periferikotan bizitzen hasten dira, beraien integrasioa oso zaila bihurtuaz. Esan beharra dago, eta garrantzitsuak da, emigrazio hau, katalana erabiltzea debekaturik zegoen garaieran ematen dela, eta beraz ia presentziarik ez zuenean.

«KONTZIENTZIATU BEHAR DA»

Gaur egun 6.400.000-tik, 3.250.000-ak katalanez badakite, ez du esan nahi erabiltzen dutenik. Halaz ere jakitea bakarrik, eta erdararen antzekoa izatea editorial, komunikabide, unibertsitate, e.a., politika bat erabakitzeko oso garrantzitsua da.

Gaur egun 21 ordu dauzkate katalanez telebistan astero, eta bi oron ber-

tan egindakoak dira. Hirugarren katalana lortzeko ehunaka entitate eta udaletzek manifestaldi batetara deitu ondoren 150.000 pertsona bildu ziren. Banka eta kutxetan gutxienez beti bi hizkuntza erabiltzen dituzte. Kaleko publizitatea duela urte batzu dena erderaz zenean, gaur egun %20 katalanez egiten da. Irakazkuntza munduan fenomeno arrigarria ematen da. OHO eta BUP mailan %5-k bakarrik katalan hutsez egiten dute. Euskal Herrian %15-ra iristen garenean. Unibertsitate mailan berriz, alderantziz gertatzen da, Zentralean erdia katalanez ematen da, eta Autonoman erdia baino gehiago, Euskal Herrian ia ezer ez.

Katalanaren normalizazioa lortu nahi bada, kontzientzatzeko prozesu bat egin beharra dago, eta bertan bizi direnen artean eman beharra dago. Estatutoak dionez katalana hizkuntz ofiziala da, eta beraz eskubide batzu baditu eta erabili behar dira.

Zentzu honetan sortzen da **Kultura eta Komunikabideetako Departamendua**. Departamendu hau lau zuzendaritzaz eratuta dago: **Aktibitate Artistiko eta Literarioen Zuzendaritza, Politika Linguistikorako Zuzendaritza, Komunikabideen Zuzendaritza, eta Patrimonio Kulturalaren Zuzendaritza**. (Eskema). Oraingoan batez ere Politika Linguistikorako Zuzendaritza aztertuko dugu.

Zuzendaritza honen helburua Estatuto katalanak dionez, katalanak behar duen lekua gizarte katalanan okupatzen laguntzea da.

Normalizazioarako lehen erabakia Generalitatearekin zer ikusirik duten zentro edo ente guztietan katalanaren normalizazioa praktikan jartzea, bai errotulotan, eta baita dokumentu eta agerpen publiko guztietan. Beran-

duago, edonork edonon katalan huts ez dozein dokumentu presentatze-ko eskubidea onartzen dute. Zuzendaritza honen kriterioak publikoki Vanguardia egunkarian agertu zituen. Hauen artean zera zioen: egoera guztitan katalana dakienak erabiltzea, bilinguismo pasiboa erabiltzea, Catalunya-ko hizkuntza katalana da, ezin daiteke katalana izan eta ez erabili...

Oso gainetik bada ere aztertu ditzagun orain zein helburu duten Zuzendaritza hau eratzen duten zerbitzuak.

Normalizazio Linguistikorako Zerbitzua

Katalanaren ERABILPENA bultzatzeko sortu da, bai ente publiko eta pribatuetan. Kontzientziapen kanpainak eratzen ditu, norabideak eta metodoak eskeiniz. Banketxe mailan Kajero automatikoa katalanez erabiltzeko prestatu, publizitate kartelak eta txartelak katalanez, gremio eta elkarteetan katalana, bultzatu. Zerbitzu publikoetan RENFE, Telefonika... katalana bultzatu, errotoak katalanez jarri, erreziklajea katalana kontutan hartu, ekintza kulturalak eta entitate kulturalak bultzatu.

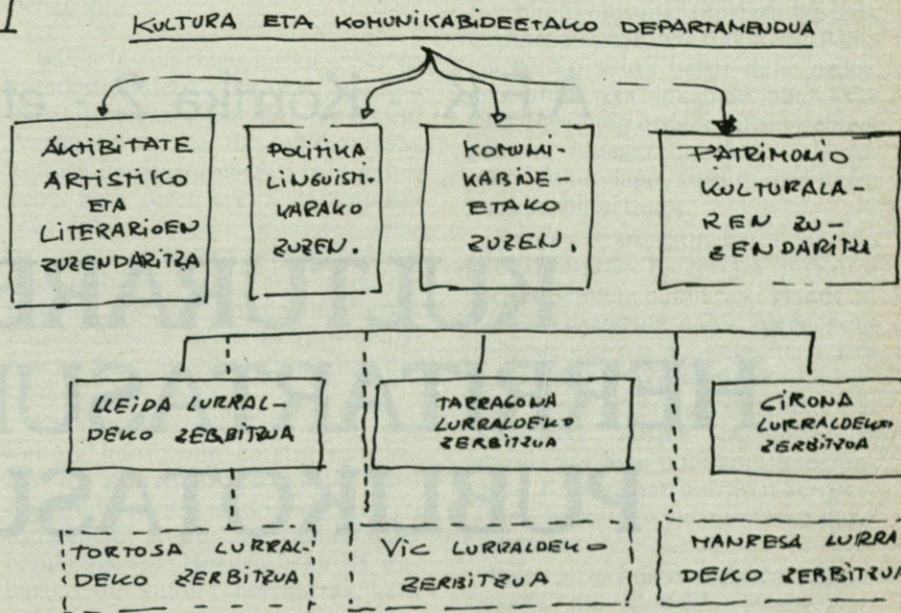
Linguistika Aholkurako Zerbitzua

Bi arlo nagusi ditu: hizkuntza bera eta administralgoa, eta helduen katalanizatzea. Lehenengoa katalan hizkuntza finkatzea batez ere administralgo munduari begira, Lan honetarako koordinazio bat eratu dute, hau da: hiru unibertsitateetako normalizazio komisioak, administrazio publikoaren Eskola, Dokumentazio Juridikoaren Seminarioak, Abogatu Eskolatuak, eta zenbait idazle.

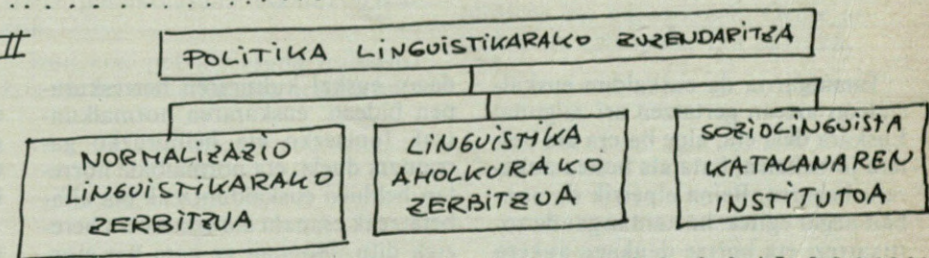
Beste lan arloetako bat helduentzat, katalana irakasteko programak eta kursoak antolatzea.

Bukatzeko Soziolinguistika Katalanaren Institutua eta honek ez du esplikazio haundirik behar Hizkuntza fenomeno sozial bat denez gero normalizaziorako, guztiz ezin bestekoa da soziolinguistika.

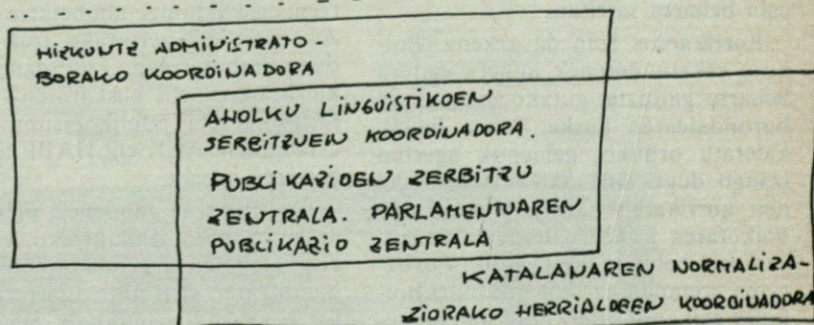
I

II

III

Hau da beraz Kultura eta Komunikabidetako Departamenduko Zuzendaritzetako bat. Beste hiru lehen aipatu ditugu, eta hauek lurraldeko zabaltzen dira Catalunya-ko zehar: Lleidako Lurraldeko Zerbitzua, Tarragona Lurraldeko Zerbitzua, eta Girona Lurraldeko Zerbitzua. Hauek gain eratzeak zeuden 1981-ean, Tortosa Lurraldeko Zerbitzua, Vic Lurraldeko Zerbitzua, eta Manresa Lurraldeko Zerbitzua.

Lehen aipatu dugu Linguistika Ahol-

kurako Zerbitzuaren lan arlo bat Hizkuntza administratiboa finkatzea dela eta horretarako koordinadora bat eratu dutela. Honez gain koordinadora hau Publikazioen Zerbitzu Zentralarekin eta Parlamentuko Publikazio Zerbitzuarekin harramantetan daude. Eta beste arloetan bezala Catalunya-ko zehar zabaltzeko Katalanaren Normalizaziorako Herrialdeen koordinadorekin harremanetan daude.

Jo.

A.E.K. - Korrika 2 - etab.

KULTURAREN HERRITARTASUNA ETA PUBLIKOTASUNA

Tamalgarrria da euskaldun euskaltzaleon artean gertatzen ari zaiguna: Euskara dela eta, alde batera **ala** bestera jo beharra, bata **ala** bestea aukeratu beharra. Baina alperrik da nonbait negar egitea: hortantxe gaude zoritxarrez; eta hortxe daukagu aukera egin beharra sarritan.

Korrikarena izan da azkena. Boikota eskatu dutenek aukera egitera behartu gaituzte: gutako asko geure borondatearen aurka. Lerro hauek kaleratu orduko, gehienok agertua izango dugu norberaren aukera. Ni neu **korrikaren** alde jarri naiz, eta boikotaren kontra. Besteren artean, arrazoin behinen honengatik: Euskararen eremuan ez diot nik inori boikotik egingo, besteri boikota edo geura **egiten** ez dabilen inori.

Baina Korrika-rena pasa da. Oraindik etorriko zaigu berriz ere bat-taren **ala** bestearen alde (nahiz aurka) aukera egin beharra. Bitartean, eta euskal kulturaren eremuan aspalditxotik dabiltzan hainbat eztabaida eta burruken funtsean, arazo hauxe dago argitu beharrekoa: Kultura herri-tarraren eta kultura publikoaren arteko harremana eta lotura.

Inoiz baino nabarmenago geratu da arazo hori **Korrika 2** honen inguruko eztabaidan. Zalantzarik ez

dago, euskal kulturaren berreskurapen bidean, euskararen normalkuntzak funtsezko eta helburuzko garrantzia duela; eta normalbide horretan helduen euskalduntzeak eta alfabetatzeak esanahi eta eskakizun bereziak ditu. Nonbait ez gara bat etortzen, euskalduntze-alfabetatze horrek zer, nola eta zertarako izan behar duen erabakitzean. Funtsean euskal kulturaren —eta euskararen— herri-tartasuna eta publikotasuna daude eztabaidan: AEK eta HABE tartean, besteren artean.

Eta horretan gaudenez, merezi du arazo horrek jendaurreko gogoeta eta eztabaida argi eta sakona, alde bakoitzaren eritziak eta jarrera ideologikoak eta politikoak zehazteko. Seguruena datozen astebete eta hilebetetako eztabaidagaia izango da. Hemen ez daukat puntu hori nabarmenareazi besterik egiterik.

EAJk AEK salatu du, erakunde publikoak zapuztu eta euskararen normalkuntzaren eremuan horien eginkizuna ukatu egiten duelako edo. AEK, berriz, baiesten eta berresten saiatu da, berak erakunde publikoen erantzukizuna ez duela inola ere ukatzen, eta bai aitortzen eta betetzea eskatzen, berak bere «alternatiba herri-tarra» eskaintzen duenean.

Publikotasuna eta herri-tartasuna daude eztabaidan, beraz. Agian —seguruena— ulertu ere ez dituzte berdin ulertzen hitz horiek alde batekoek eta bestekoek.

Klandestinitateak dator euskal kultura; klandestinitatean iraun du bizirik euskarak. Eztabaidarako oso abiapuntu garrantzizkoa iruditzen zait hori. Horrek markaturik dator gaurko euskal kultura osoaren eta bereziki euskararen burruka.

Klandestinitateak zera adierazten du aurren aurrenik: ERakunde publikoek, baztertu ezezik, eraso egiten diotela euskarari. Legez kontra egon ez denean ere, legez kanpo gelditu da euskara. Alde horretatik pribatizazio erabatekoa ekartzen du klandestinitateak. Oraintxe arte, arazo pribatua izan da euskara erakunde publikoen-tzat. Ikastolen eta euskalduntze-alfabetatze mugimenduari berari begiratu besterik ez dago.

Baina nork ukatuko du mugimendu guzti horren herri-tartasuna? Ez boteretik gabeko herriak suspertu eta indartu duelako bakarrik, eta bai herri-tik sorturiko erakunde eta taldeek eratu, egituratu eta taxutu dutelako ere. Euskal kultura eta euskara herri-tarrak dira, ezer izatekotan, beren susperraldi moderno honetan. Eta

herritarrak izanik, ez lukete ego= n behar inorentzat salgai, inolako erakunde, alderdik edo gobernu bote= re ekonomiko edo politikoaren indar= rez erosteko eta kontrolperatzeko moduan, alegia. Euskal kulturaren eta euskararen jabe Herria dela esa= tea ez da aski; printzipiozko baieztapen abstraktu hutsa gerta daiteke hori. Euskal kulturaren eta euskararen herritartasuna, berriz, historikoak eta konkretuak direla iruditzen zait. Dinamika historiko horren ize= nean da Herria, berak suspertu, indartu eta taxutu duen kultur eta hizkuntz dinamikaren jabe.

Hala ere, klandestinitatearen «ilunpetatik» atera den kultura herritarra gerta daiteke klandestinitatearen lilurapean gelditzea. Seguru asko, euskal kultur mugimenduak ez du oraindik erabat lilura hori astindu; eta behin baino gehiagotan herritartasuna eta klandestinitatea nahasi egiten ditu.

Publikotasunaren zelai zabalera, ausartasunez eta burua tente, agertzeko ordua du euskal kultura herritarrak. Ez al da, bada, horretxen alde burukatu aspaldiko urteetan? Jen=

daurrean agertzeko eta publikotasunez «zikintzeko» beldurra galdu egin behar du.

Baina hortxe dago koska... Zer da klandestinitatetik datorren kultura herritarrarentzat publiko bihurtzea? Aurrerako urratsa da publikotasuna kultura herritarrarentzat: bere garai= pen, hain zuzen ere. Klandestinitatean dabilen kultura herritarra nolabait pribatua izatera behartuta dago: legez pribatua noski; baina izatez ere pribatua nolabait, horren alde burukatzen direnek beren kultura neurri batez behintzat pribatizatu egiten dutelako.

Klandestinitatetik ateratzen den kultura herritarrak garaitu egin behar du pribatutasun-komplexu hori eta uxatu pribatizazio-joera, Herri osoarentzat kultur-aukerabide berri bezala agertuz. Horrela bakarrik irabaziko du kultura herritarrak bere publikotasuna, eta ez agintari «berriei» publikotasuna eskatuz bakarrik.

Izan ere, publikotasuna irabazteko da; benetako kultura herritarrak,

berriz, irabazia du. Botere eta erakunde publikoek kultura herritarraren publikotasuna aitortzea besterik ez dute: aitortzea eta finkatzea. Behin eta betiko uxatu behar dute, ordea, pentsabide eta jokabide hau: «Gu gara Herriaren ordezkariak —gehien= goa eta boterea dugulako—; beraz, geure esku dago kultura herritarra publiko bihurtzea».

Kultura herritarrari berez dagokio publikotasuna; bi eratara pribatiza dezakete botere publikoek: klandestinitatera baztertuz nahiz beren kontrolpean ezarriz. Kultura herritarra ez bait da publiko bihurtzen Gobernuak hori kontrolperatuz, eta bai Gobernuak horren herritartasuna onartuz eta bere publikotasunez finkatuz. Kultura herritarraren herritartasuna babesteko eta zaintzeko dago Gobernuak.

Baina guzti hori oso abstraktua da. Zehaztu eta hurbildu beharrekoa. Geurea bait dugu arazoa: euskal kulturarena eta euskararena. Geure artean dugu eztabaida. Eta burruka.

Jausoro

—Txapelketa Nagusia berriz ere—

LESAKAN ERE BERTSOSAIO BIKAINA

Txapelketa nagusiarekin jarraituaz, Maiatzaren 22an Lesakan egin zen laugarren saioa. Parte hartzeak hauek ziren: Peñagarikano, Albisturkoa: Iñaki Lasa, Garingoa: Mihura, Ifarraldekoa: Bittor Agirre, Brinkolakoa: Urain, Elgoibarkoa: Iñaki Murua, Gabirikoa: Pastor, Santurtzi-koa, horregatik «Santurtzi» bezala ezagutzen da; eta J. M. Lertxundi, Aiakoa. Ez dakigu zergatik Mihura ez zen agertu eta azken orduan aldaketak egin beharrean gertatu ziren, nahiz eta azken unera arte bere zain egon. Ez agertzean eliminatuta uztea erabaki zuten. Eta zazpi bertsolariekin saioa egitea.

Jendetzaren aldetik esan behar dut beste saioetan aina ez zela, baina hala ere Lesakan bildu ohi den baino gehiago. Lesakan egin ohi da Paulo Igantziren omenez Nafarroako txapelketa, eta bertan hartzen dute parte Ifarraldeko eta hegoaldeko Nafarroako bertsolariak.

Juradua honoko hauek osatzen zuten: Aranalde, Muniategi, Antonio Zavala, J. M. Etxezarreta, A. Iriondo, Michel Itzain, Antton Haranburu eta Doinu gehienak nork kantatu dituen ardura daraman Arana.

Beste bertso saioetan bezala agurraren ondoren kartzelako gai batekin ekin zuten. Zortziko nagusian lau bertso kantatzeko gaia hau zen: «lehengoa aita da eta bigarrengoa ama, se-

meak etxetik aldegin die, noren errua izan da?». Gai honi buruz honela jardun ziren: Peñagarikano Lasarekin, Agirre Urainekin, eta azkenik Murua aita, Pastor ama, eta Lertxundi semea. Nahiz eta Pastor hogeituroteko gaztea izan eta Lertxundi nahiko pertsona heldua tokatzen ziren.

Ondoren etorri ziren lau oinak eta bina puntu bertsoa osatzeko. Gero hiruna bertso zortziko txikian botatzeko: Lertxundi eta Peñagarikano jardun ziren, eta hauentzako gaia: Lertxundi Peñagarikano sendagilearengana joan zen flakatzeko errezetaren bila, honek eman zion, baina flakatzeko ordez gizendu egiten da...

Gero «Santurtzi» Pastor eta Agirre jardun ziren: Agirre neska da eta zita arratsaldeko zazpitan jarri zion bere mutilari eta gaueko hamarretan etortzen zaio neska mutilari.

Azkenik Lasa itsua da, Urain mutua, eta Murua gorra. Ea nola konpontzen diren...

Bertso saio honetan azken gaia, kartzelako gaia izan zen: hiru bertso nahi zuten doinu eta neurrian botatzeko, gaia: Ez gaude konforme.

Peñagarikanok bederatzi puntuko bertso zoragarriak bota zituen, Muruak hamarreko nagusian, Santurtziker bederatzi puntukoak bota zituen, baina gehiegi arriskatu zela derizkiot. Besteek zortziko nagusian bota zituzten.

Bertsolariek maila ona agertu zuten eta bertso ederrik entzun ahal izan genuen. Bertsolari helduak hobeki defenditu ziren lehenengo gaian, hau da familia girokoan, gazteak baino orokorki hartzen badugu behintzat. Beste gaietan denarik egon zen.

ZALDUBI

(Peñagarikanok botatakoak)

GAIA: EZ NAIZ KONFORME

1 Gu ez gaude ederki etsaien aurrian, berdin uda azkena edo udaberrian, zama astunegia gure uztarrian, katez lotuak berriz eskumuturrian, egoera larrian, maiatz ta urrian, ura're neurrian, pake iturrian, konforme ez naiz bizi Euskal Herrian.

2 Sarri egiten degu guk ere ametsa, gure bizimodua hain da traketsa, gainezkatua dago malkoaren pertza, pazientziak ere jo du azken ertza, hestu eta presa, hau justizi eza, jarri da jueza otso mutur beltza, gaur konforme bizitzen ez da erreza.

3 Nahizta askotan entzun horren oihartzuna, oso urruti dago askatasuna, kezkaz betea dago gaurko euskalduna, sukaldean negarrez ama alarguna, semetxo kuttuna, bestaldera juna, helduko da una, danok nahi deguna gu konforme biziko geran eguna.

Jon Casenave eta Ladix Arrosagarai

«IPARRALDEAN EZ DA KASIK LITERATURARIK EGITEN»

ARGIA.- Iparraldean literaturgile izateak ba al du esanahi berezirik?

JON.- Iparraldean literatur egile izateak ez du gauza handirik erran nahi. Beste herrietan, edo hegoaldean ez dakit zuzen zer erran nahi duen, baina hemen ez du gauza handirik erran nahi, zeren ez da kasik literatura egiten, ez da deusik egiten. Eta orduan giroa hotz-hotza da.

LADIX.- Nik uste dut batez ere hastapenetan gaudela. Ez dakit, beharbada hegoaldean duela hamar urte bezala gaude orain hemen. Askotan erreferentzia historikoak aipatzen dira, eta hemen, iparraldean, baidugu erreferentzia historiko aski, baina mende honek haustura bat gertatu da, besteek segitu dute, baina izan da literatur moeta bat fosilizatua nik uste. Orain zerbait berri sortu behar da. Gaur egun idazle berria aurkitzen da badiela tradizio handi bat, literatura tradizionala, eta euskara tradizionala, euskara «garbia», etabar.

ARGIA.- Hemengo idazleok zer nolako giroa duzue, elkarrekin ibiltzen al zarete? Ala bakoitza bere aldetik?

LADIX.- Nik uste dut orain arte bakoitza bere al-

Hegoaldean gutxiegi dakigu iparraldeko idazleetaz. Dena dela, Jon Casenave eta Ladix Arrosagarai beste inor baino gehiago entzun ditugu ziur aski. Beraiek dira, Mikel Hiribarren-ekin batera, idazle gazteen artean talderik homogeneoena osatzen dutenak. Iparraldean taldeaz hitzegitea ere mirakulua bait da.

Ladixek kaskua eta anteojo beltzak ipini zituen, eta Jonen pipa solaskide genuela, magnetofoiaren aurrean ekin genion hizketaldiari.

detik ibili dela. Halere, taldeño batzu sortu dira. Gu, eman dezagun, gu biok eta Mikel Hiribarren, lanean ari izan gara hiru urte elkarrekin. Eta pentsatzen dut beste batzu ere. Orain beritikan sortu da «Maiatz» aldizkaria, eta aldizkari horren xedea da, piska bat, jendea biltzea. Dena dela, ikusi behar da zer emanen duen.

Hor ere erran behar da jendea geografikoki denetan dagoela. Badira Zuberoan, Baxenafarroan, eta-

bar. Baita Parisen ere.

ARGIA.- Sakabanatuak zaudete beraz... lotura handirik gabe.

LADIX.- Eta gainera aldizkarian bertan ikusten da ez dagoela homogeneitate batere. Ez dago aurretik pentsatutako gauzarik, ez. Bakoitzak egiten du testu, eta aurrera...

JON.- Bai hizkuntza aldetik, bai estilo aldetik. Arrunt diferenteak dira eskribitzeko moduak, narratzeko moduak...

«TRADIZIOZKO OBRAK EZ DIRA PUBLIKATUAK»

ARGIA.- Eta zuek hiruror talde txiki horretara mugatuz, zein zen zuen xedea?

JON.- Lehenik, doi bat, haxe zen gure xedea: baidugu iparraldean tradizio literario bat, baina guk ez dugu kasik deusik leitu. Hor problema bat bait dago. Liburuak eta tradiziozko obra horiek ez dira publikatuak. Ditugun testuekin, publikatuak diren testuekin (Landart, Laffite, Etxepare, Axular, etabar), hasera batetan, egin genituen hizkuntzari buruz halako pentsaketak edo. Izaten ginen horri buruz eritzeko piska bat. Ikusiz iparraldean zer nolako joskeramoeta erabiltzen den, zer hiztegi, etabar. Nola baiteko pentsakera abstraktoa...

LADIX.- Ez hain abstraktoa. Nik uste dut gehien batez aritu gara hizkuntzaren inguruan. Batzutan nahiko abstraktoki, baina bestetan gure saioak eginez, ideia horiek praktikara eramaten. Gero ez dugu segitu eta horretan gelditu da.

ARGIA.- Eta tradizioaren aztertze horretaz aparte, ez al duzue beste ezer egin? Literaturaren zergatia, zertarako...

LADIX.- Bai hor aipatu behar da ere bigarren kapitulu bat. Mintzatu izan gara literatura zer den, zertarako, etabar.

JON.- Dena dela, erran behar da ere guk beti asmatan izan dugula iparraldeko euskal tradizioaz baliatzea, baina batuari begira. Ez dakit nola erran hori. Ohartzen gara gero eta gehiago ez dela hemen aterabiderik Landartek bezala edo Lafitek bezala. Bestaldean hizkuntza mugitzen ari zen. Orduan guk bilatzen genuen erdibide bat, bestaldeko esperientziak baliatuz baina gure herriko tradizioaz baliatuz ere.

«HEMENGO JEN-DEARENTZAT, BEREN EUSKARA SOILIK DA EUSKARA ONA»

ARGIA.- Zuen ustez, handia izan al da iparraldea eta hegoaldeko idazleen arteko separazioa?

JON.- Nire iduriko, Miranda arte, hemengo idazle

guztiekin izan dute —apaizen eraginagatik agian— «euskara ederra»ren konplexua, hau da, esan dute badela manera on bat euskaraz idazteko, eta badirela manera txar batzu. Mirandek, probokatzeko beharbada, manera txar horiek hautatu zituen. Baina aintzinean izkiriatu dutenek, konplexu horrekin egin zuten.

LADIX.- Horrek badu zerikusia historiarekin. Hau da, herri hau orain arte laborari-berri bat izan da, eta pentsamolde horren ondorioz, jendeak pentsa-

tzen zuen euskara ona bere etxekoa zela, bere euskalki-koa, eta beste guztiak txarrak.

«IPARRALDEAN EZ DAITEKE DEUSIK PUBLIKA»

ARGIA.- Zer moduz da biltza iparraldean argitaratze-kontuak? Lehen aipatu duzue testu zaharrak ez direla publikatuak.

JON.- Bon, iparraldean, zernahi gisaz, ez daiteke deusik atera. Zeren ez da «Zabal» bizi eta hori da iparraldeko editoriala. Beraz, hemen publikatzea biziki zaila da. Gehienez ere, ez baduzu inor ezagutzen bestaldean, ez daiteke deusik atera.

LADIX.- Hor bada problema bat, bestaldean ere badena. Izen konsakratu bat baldin baduzu, orduan aterako dizute, eta irakurleak izanen dituzu. «Euskara ederrean» idazten baduzu, orduan bai.

ARGIA.- Eta idazle kon- sakratuak ez direnentzat?

LADIX.- Biziki zaila. Ez daiteke deusik atera.

ARGIA.- Irtenbiderik edo?

LADIX.- Nik ez dut batere ikusten. Iparraldean idaztea utopikoa da. Euskaraz idaztea surrealista, eroa eta utopikoa. Alde batetik, herria erdalduna delako, eta bestetik guk bezala bide berri bat xerkatu nahi bada, herriak ez du nahi eta erraiten du hori ez dela irakurtzerik.

JON.- Guk egin dezakegun gauza bakarra gero etorriko direnentzat oinarri bat edo zerbait berri asmatzen saiatzea da.

Josu LANDA
Iñaki URÍA

e dute erre dute erre dute kiskali erre dute erre e dut

Noizpait esana dugu, teatrerook, antzerki inguruko giroa berotzen hasia zela: bainan ez ginen orain gertatu diren ekintza negargarriei buruz hitzegiten ari.

Bai, berotzen, berotzen eta azkenenean kiskali. Erre. Lehena BEKEREKE taldearen baserria eraso zuen suak, inoren gogo-txarreko eraginik gabe. Oraingo honetan norbaitek, antzerkia gehiegi gustatzen ez zaion norbaitek antza, suaren balio purifikatzaileaz oharturik erabili egin du. Furgoneta deseginik geratu zaie GEROA antzerki taldekoei, furgoneta eta furgonetarekin barnean zermatzaten montaien mate-

rialia izorratu zaie. Lanabesa hartu dute oraingoa helburutzat, horrekin arazoa konponduko dutelakoan. Ez dakigu zergatik, baina apostu egingo genuke (zien a uno) ez direla beraienarekin aterako, segituko dutela GEROAkoek, baietz! Agian jaso ditugun komunikatueta hori ulertarazten delako diogu hau... Dena dela, TeatrEROAK GEROA taldekoekin elkartzen gara eta letra hauen bidez gure adorerik eroenak igortzen dizkiegu. Hona hemen, ondoren, Euskadiko Antzerki Talde Profesionaleko Koordinakundeak eta «Antzerki»ko ikasleek bidali dizkigutzen komunikatuak:

GEROA taldekoe furgoneta

«Euskadiko Antzerki Talde Profesionaleko Koordinakundeak, Orain, Maskarada, Geroa, Tarima, Karraka, Bekereke, Denok, Eterno Paraiso eta Cobaya taldeak partaide direlarik, GEROA taldearen ibilgailuaren suketa, demuntziatzen du; suketa honek 3 milloiko galera ekarri dio taldeari, furgoneta barnean, antzesten ari diren «Abraham y Samuel» eta «Muerte accidental de un Anarquista» montaien material zati handi bat ere erre bait da.

GEROA taldearen lana gelditzeko asmoz egin den ekintza hau, Adierazpen Asatasunaren aurkako eraso zuzena bezala bakarrik uler daiteke. Orainarte bezala etengabe eta indartsuago oraindik atentatu hauen aurka borrokatuko gara antzerki talde guztiak».

Euskadiko Antzerki Talde
Profesionaleko
Koordinakundea

«Eusko Jaurilaritzaren Antzerki Serbitzuetako «ANTZERTI»ko ikasleek publikoki ondorengo ohar hau azaldu nahi dute:

Lan materiala barruan zegoelarik furgoneta errez, Durangoko GEROA antzerki taldeak jasandako atentatuari buruz, gure herriko kultura eta adierazpen asatasunaren aurkako horrelako ekintza basatiak salatzen ditugu.

«Gertatuko hondamenak erreparatzeko beharrezko neurriak har ditzala eskatzen diogu Eusko Jaurilaritzari.»

Donostian 82-5-19

erre dute erre
kiskali erre d
dute erre dut

ute kiskali erre dute erre dute erre dute erre ali erre d

ANTZERKI TALDE PROFESIONALEN KOORDINAKUNDEA MARTXAN

Euskal antzerkiak bideak jorratzeko languntza guztiak behar ditu eta hala ere gutxi dira, gehiago beharko liratekeelakoan denok batera gatoz. Euskal antzerki talde profesionalen Koordinakundea sortu berria den erakundea da eta orain arte eskuetik utziak zeuden gai batzuei adarretatik heltzeko asmoarekin hasi dira lanean. Antzerki mundu inguruko gora behera guzien gure eta zuen egarria ase nahiean Gipuzkoan duten ordezkariarekin aritu gara hizten jakiteko eta gero zabaltzeko koordinakunde honen xehetasunak. Gipuzkoako ordezkaria Orain Taldeko Javier Villalba da.

Argia— Aspaldikoa al da Koordinakundearen asmoa eta beharra?

Koordinakundea— Bueno bai, asmoak eta beharrak aspaldikoak dira bainan arrazoiak izan dira

orain arte zaila izatea denok mahai baten inguruan biltzea. Orain arte taldeak bakoitza bere aldetik aritu izan dira lan desberdinak ematen eta aukera gutxi zeuden zerbait elkarrekin

egiteko. Euskal Gobernua sartu zenean bazirudien bostere batzuk izango zituela eta zertxobait konpontzeko bideak irekiko zirela, eta horretan pentsatuz pixkat Zarautzen ospatutako jardunaldietatik aterako gero koordinakunde hau izango zenaren hasikina.

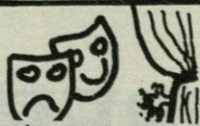
A— Eta zeintzuk dira osatzen dutenak eta bestalde ezaugarriak

K— Gaur egun beeratzi talde dira: Bekereke, Orain,

Eterno-Paraiso, Cobaya, Karraka, La Tarima, Geroa, Maskarada eta nahiz azkenengo bileretara ez azaldu orain arte Akelarre taldea tartean egon da. Partaide izateko talde profesionala izan behar eta noski lana euskal herrian kokatu.

A— Eta zer lan konkretu proposatu diozue zuen buruei eta ikusten dituzuen akatsak aipa.

K— Hemen esatea orain euskal antzerkiaren egoera

larria dela txorakeria bat iruditzen zait bainan esango ditugu halere, zirkuitoen gabezia, infraegitura eta jarraituko ginateke luzaro.

Eta oraindik ez dugu arras-torik ikusi, plangintza serio batera, Gobernu aldetik. Bainan gauza interesgarri bat lortu diagu Gobernuak gure burua, koordinakundearena, ofizialki errekonozitzea. Gu gara, beraz, euskal antzerki profesionalaren ordezkariak gobernurako, eta horrek nolabait esan nahi du zerbait egite-rakoan gurekin kontatuko dutela, horren esperoan gaude behintzat.

A— Gaur egun zerbaite-

tan ari zarete

K— Bai, lan bat presta-tzen ari gara. Antzerki la-borategi baten dossierrare-kin ari gara. Honetan estu-dio posible bat egiten ari gara, zer izango litzatekeen gure eritziz Euskadiko an-tzerki eskola bat, non pres-tatuko liratekeen noizpait euskal aktoreak izango di-renak, zein asignatura diren premiazkoak, gure eritziz beti, sugeritzen ditugu ira-kasle posible eta interesga-rriak. Bestalde beste ikasta-ro berezi batzuen beharra ikusten dugu, bigarren hauek lanean ari diren ak-tore profesionalen presta-keta ez geratzearren araudi itxi batzuetan. Hau dena

egungo gobernuaren joerari falta zaizkion beste ikuspe-giak sumatzearren. Ikerke-ta honen alderdi ekonomi-koa besterik ez zaigu falta eta gero agintariei emango diegu. Baita «Herriz Herri» kainpainaz erizpideak batu nahi ditugu, katxetak ber-dindu eta ahal den era ra-zionalizatu plangintza.

A— Nolakoa da Koordi-nakundearen infraegitura?

K— Hiru hilabeteko epea hartuz, hiru antzerki taldek beste hainbeste lan hartzen dituzte, gaur egun Orain-ek diru asuntoak ditu, Karra-kak paper lanak, eta Eterno, Paraisokoek, Gazteizen daudenez Gorbernuarekiko

harremanen ardura dute.

Toki faltagaitik haxe da Javier Villalbarekin man-tendutako elkarrizketaren mamia, oraingoz Euskal antzerki talde profesiona-len koordinakundeak egin duena, hilabete gutxi hasi direla eta jarraipena izango duela esperoan gaude, eta hala bada izango dituzue orrialde hauen bidez haien berri. Inork kontaktoan ja-rrri nahi badu hemen ditu Gipuzkoa eta Bizkaiko or-dezkarien telefonoak; Orain (Maribel) (943) 283928-427868; Karraka (Isabel) (94) 4157823.

Mikel ANTZA
Eneko OLASAGASTI

re dute erre dute er Euskal Herriko Antzerki Tal- re dute kiskali erre deen III. Era- kusketa

Hirugarrenez datorkigu puntualki Euskal Herriko Antzerki Taldeen Erakus-keta. Errotzen doalaren adierazle garbia da. Urtetik urtera talde ezberdinek parte hartu dute eta honoko honetan, erakusketa honek daukan zabaltasun filoso-fiari jarraituz, aurrekotan parte hartu ez duten tal-deak datoz.

Zabaltasun filosofia hor-ri berari erantzunez, nahiz eta ospakizun gehienak Donostian lekutu, herriz herri hedatzen da III. Era-kusketa hau. Aurtengoan Gasteizera iritsi dira eta as-moak Euskal Herri osoan ospatzea badira hurrengo-tan betiko hiru probintziaz gain beste batzutura iristea txalogarri litzake. Estilo eta epoka ezberdinetako an-tzerkia ikusteko aukera izango da Maiatzaren 24tik 29ra, Banco Guipuzcoa-noari esker.

Donostian, Principe teatroan

24an astelehena AKELARRE, Luis Iturriren «Hator» obrarekin

25an asteartea TEATRO de CAMARA del ATENEO GUIPUZCOANO,

Luis Villarejoren «Tres Juanes Perez» obrarekin

26an asteazkena BALLET YAUZKARI, «La Boda» obrarekin

27an osteguna GEROA taldea, «Abraham y Samuel» Víctor Haimen obrarekin

28an ostirala SEBASTOPOLEKO TITIRITEROAK, «Txin-Txo, El Dragón» obrarekin

29an larunbata JOKO, «Ipuin, Ipuin, Ipuin» obrarekin eta

Basauriko ANTZERKI ESKOLA, Aristofanesen «Lisístrata»

Zumarragan, Zelay Arizti antzoki zineman

28an, Basauriko Antzerki Eskola Donostiako obra berarekin

Eibarren, Amaia antzokian

26an, Akelarre Donostiako obra berarekin

Bilbon, Carlton teatroan

27an, Ballet Yauzkari, Donostiako obra berarekin

Durangon, Astarloa antzoki-saloiean

27an, ORAIN taldea, Arthur Koppitten «El día en que todas las putas...»

Barakaldon, Guridi antzokian

28an, Orain taldea, Durangoko obra berarekin

Gasteizen, Florida Teatroan

25ean, KARRAKA kolektiboa, «Pase usted sin llamar» sorkuntzarekin

26an, Orain taldea, Durangoko obra berarekin.

USOAK: ZUBEROAKO SINDIKATUAREN SALBAGARRI

Maiatzaren 2 eta 9an ospatu dira Atharratzen —Syndicat de la Soule delakoak antolaturik— ihizketa tokien zein gehiagoko edo subastak. Hiru urtetarik behin gertatzen diren ospakizun hauek Xuberoako bortuak salgaietan ezartzen dituzte dirudun arrotzen atzaparretara eror artio.

Xuberoko Batzorde Sindikala deritzanak (Syndicat de la Soule horrek) bi diru sarrera nagusi ditu: basoetako zursaltzea eta ihizketa tokien zein-gehiagokatzeta.

Maiatzaren 2an «kabanak» edo txabolak ziren salgai, eta horietan ez da arazo haundirik zuberotarrek bakarrik erosten ahal dituztelakoz.

Zortzi egun pasa eta hor ditugu, maiatzaren 9an lepoak edonori saltzeko gai. «Edonor» horiek sakelak diruz beterik uken-eta! Eta Zuberotarrak merkatu hontarik kanpo geratzen dira noski.

Akitaniako puntu guztietatik etorritako jauntto zigarronduek sorpresa bat uken zuten maiatzaren 9ko goiz hartan: pintaketak Atharratzeko arrabotuan eta ondoko hormetan ere bai. Paper bat ere hedaturik izan zen, «Bortuaren zaintko Komiteak» izenpeturik.

Duboscq sindikoa erdian. Kapitalismoaren zerbitzari eta Zuberoreh hondazale.

Atharratzeko arrabotuan pintaketak

Dirudunek erosi dituzte gure mendiak

ZUBEROTARRAK BORTUA SALTZEAREN AURKA

Paper horretan azaltzen zena hau da laburki: «Bortuko bideen konpontzeko eta artzaingoaren babesteko aitzakiei esker «Syndicat de la Soule» delakoak Zuberoko bortuak salgaietan ezartzen ditu. Ekintza horrekin bere interesak, burgesia eta dirudunen interesak, bakarrik ditu buruan.

Zuberotarrentzat ez da ezer geratzen; politika horrek turismoaren hedakuntza eta nekazaritzaren hondamena dakar. Euskara eta euskal kultura hiltzen uzten diren unean eta dirulaguntzarik gabe honako gauza batek probokazio bat dirudi».

Paper horretan eskaera batzuk ere egiten ziren. «Bortuaren alde Zuberotarrek elgarrekin egindako kudeatze bat; bortuko nekazaritzaren eta lanaren aldeko neurriak hartzea lehen bait lehen; zeingehiagoka edo subastaren gelditzea eta Duboscq sindikatutik kanporatzea (démission)».

Pintaketa horiek eta paperek eskatzen zutena ez dira ez —zoritxarrez— oraino errealitate bihurtuko.

Txakurren (jendarmeen) babespean ospatu dira gure mendien salerosketak eta horrela 172 milioi (zahar) eroriko dira Syndicat de Soule-ren kutxetara.

Negargarri, bai, baina haserreaz gain zer egin Zuberotar gehienak lotan dabilteno?

Sindikatoaren garaipen honek bi itzal bakarrik zituen uken: Otsogorri gaina eta Mehatzeko lepoak ekologisten eskuetara erortzea baina horien dirua batzordearen sakele-rat.

ARGIAk zion, Zuberoka gaitzat hartutako erreportaia batean, «Noiz jaikiko egiatzko Zuberotarrak?»... Galdera beti airean dago.

Allande SOKARROS

Hego Euskal Herria eta gaineratiko Espainako
estatuaren arteko merkatal harremanak

BALERE BAKAIKOAREN TESI DOKTORALA DELA ETA

EUSKAL HERRIA ERAGINIK GABEKO EKONOMILARIZ- BETEA

Tristea da, bestalde, edozein euskaldun ekonomilarik jasan behar duen diskriminazioa: ezin da katedratiko baten pean doktoregorako tesia guztiz euskaraz burutu, ekonomiaren arloan gutxienez. Hauxe da, «Euskal Herria eta Gaineratiko Espainako Estatuaren arteko merkatal harremanen analisia» delakoarekin, gertatu dena: noizko katedratiko alfabetatuak?

Egilea aspalditik kezkatu ibilia da aipatutako gaiarekin, bere «Euskadiko dependentzia ekonomikoa» argitaratu zuenetik bere ideiek eta teknikak ikertzaile baten bilakaera normala jarraitu dute, kontzeptuak eta tresnak hobeagotu eta ideiak aldatu, ikertzaile baten eguneroko lana baita premisak eta ikasiak berrikusi eta berrikasi. Liburu hartatik gauza bat argi geratu zitzaion, alegia, Hego Euskal Herriko merkatal harremanak sakondu behar zirela, eta hori ez da gutxi, ikertzaile bati askotan huts egiten diona motibazioa baita, herri hau eraginik gabeko ekonomilariz beterik daukagula eta.

Jarrai dezagun aurrean daukagun lanaren genesi hurbila poliki aztertzen.

Gustora hartzen da benetan Euskal Herriaren ekonomiaz egiten den edozein lan sistematiko, eta are gehiago, menpekokeriarik gabeko lana bada, mota horretako ikerketa gehienak —gaur egun arte behintzat— entitate pribatuaren eskutik baita tozkigu —pertsona-deitura bariko ikerketak beraz— eta nahikoa bait dugu norberaren menpekotasunetatik —norberaren aurriritzi frogatu gabekoak adibidez— ahalegin izerditsuak alde egiteko saiatzearekin. Hori da Balere Bakaikoa-k doktore-titulurako aurkeztu duen lanaren hasieran edota lanaren azpian bere aldekoa den elementua.

Lehenbiziko kapitulua denboraren ikuspegitik landu duen zaharrena da, kapitulu teorikoa, tesi doktoral askotan gertatzen den bezela eta beranduago etorriko denaren funtsezko oinarria. Bertan, lan-balioaren teoria klasikoa jatorriz, eta marxista ere beranduago, onartu egiten da, baina P. Sraffa-k egin zituen aldakete-

kin. Ez zen, berriz, egilearen asmoa teoria hori frogatu nahi izatea, baizik eta horretan oinarritzea D. Ricardo-ren nazioarteko merkataritzaren abantaila konparatiboen eredu teorikoa eta baita ere A. Emmanuel-en elkarganbio desberdinen eredua aldatu behar direla esateko merkatal harremanak —Hego Euskal

Herrikoak Gaineratiko Espainako Estatuarekin, alegia— ikasi ahal zitzan hain zuzen.

EUSKAL HERRIKO EKONOMIA, ES- PAINIAKO ESTA- TUAREN AURREAN IRABAZLE

Bi multzo geografiko horien soldatak 1966-1974 denboraldirako neurtuz eta balio erantsi industrialaren gainean amortizazioek duten pisua ikusi ondoren —mozkin-tasa berdineko zonaldeak direla suposatuz—, Gaineratiko Espainako Estatutik inportatutako merkantziak Hego Euskal Herrian ekoitzi edo produzitu egingo balira balio handiagokoak izango lirakeela esaten zaigu. Esandako azken hau ondorio zuzena da soldatak Euskal Herrian handiagoak zirelako aztertutako denboraldian eta emaitza bera gertatzen delako amortizazioen (1969-1975 denboraldira-koen) kasuan: elkarganbio desberdina gertatzen da nahiz eta Hego Euskal Herri-rako abantailak oso handiak ez izan.

Konklusio hori ez da definitibotzat jotzen eta Pagamendu-balantzaren merkatal balantza aztertzen da egun ditugun datuak baliatuz. Horiak gutxi direnez 1972-1973 urteetakoak era-

biltzen dira, jadanik ezaguna zen nekazal produktuen defizita azpimarratuz eta metal-adarraren superabita agerreraiz.

Laugarren kapitulua garrantzi handikoa da. 1955-1977 denboraldirako arestian aipatutako adar superabitarioa eta adar defizitarioaren arteko erlazioak aztertzen bait dira, bata bestearekiko prezioen bidez. Hasiera batean Gaineratiko Espainako Estatua onuratsua aurkitzen dela pentsa daiteke zonalde geografiko horren ekoizkinean edo produktuen prezioigoeraren abiadura handiagoa delako. Bainan, eta baina hau funtsezkoa da, ekoizkortasuna edo produktibitatea ez da kontutan hartzen lehenbiziko hurbilketa horretan, eta hauxe izango da hain zuzen ere kontuan hartuz gero ekoizkortasun delakoa, ikerketa honen emaitza: Hego Euskal Herriko ekonomia irabazle ateratzen da Gaineratiko Espainako Estatuaren ekonomiarekin edukitzen dituen merkatal harremanetan. Beste hitzez esana, Hego Euskal Herrian bizi den langilearen lanordua gehiagogatik elkartrukatzen da Gaineratiko Espainako Estatuan bizi den langilearena baino, bi zonalde horien artean merkatal harremanak egiten direnean, noski.

KOERENTZIA LORTZEN DUEN LAN BAT

Egileak, bere lanaren azken zatian, elkarganbioaz gainera dauden beste elementu batzuk saiatzeko kontuan hartzen hala nola, Administrazio Publikoak Hego Euskal Herriarekiko dituen sarrera eta gastuak

(hontaz badakigu gure kontrako defizita dagoela), Aurrezki Kutxen finantz fluxuen mugimenduak etabar. Hala eta guztiz ere, goian frogatutakoaren aurka ezer funtsezkorik ez dagoela azpimarratzen da.

Koherentzia lortzen da lan honetan eta kritikatzeko unean lan askotan gertatzen den bezela oinarri jo beharko genuke, hau da, alegia, lanaren oinarri teorikoetan, baina pentsatu behar dugu momentu guztietan egilearentzat alde teorikoak lantresna bezela jasotzen direla, ez besterik, lantresna hori hein batean egokituz. Elementu horiek, konortea galdu egin duena-

rena egin gabe, beste toki batetan eta modu sakonago batez ikuitu egin behar dira pentsatzen dut.

Lehen zehatz mehatz jakin ez genekiena gaur badakigu beraz, eta pozik egotekoa da gure errealitatearen beste elementu bat hobeto ezagutzen dugulako. Horra hor, honela, beste zientzia sozialetako ikertzaileek duten beste ñabardura, horra hor analisisietan integratzeko beste elementua.

EUSKAL EKONOMIAK INTERNACIONALIZATU BEHAR

Ikerketa honen emaitza aldaturik aurkituko litzate-

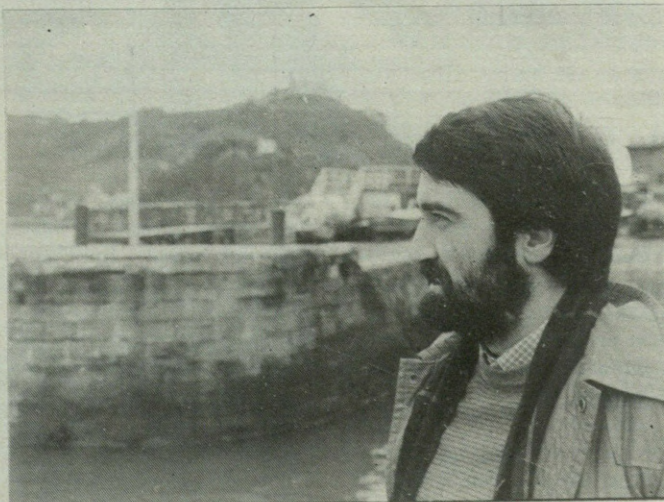
keela agian, gaur, eguneko datuak edukiko bagenu pentsatzen dut, Hego Euskal Herrian egin diren estudioek garbi asko utzi bait dute, Gaineratiko Espainako Estatuaren merkatuaren porrota 1975. urtetik aurrera, eta horregaitik nazioarteko merkatuetara joateko beharrak, Hego Euskal Herriko ekonomia-aren internazionalizazioa biderkatzen eta biderkatuko delarik.

Horregaitik egiten ari diren input-output taulak argitaratuko dituztenean tesi honen eragiketa matematikoak datu berriei berregin behar direla derrigorrezkoa agertzen da.

Bestalde, Gaineratiko Espainako Estatuaren barnean zonalde geografikoek desberdintasunak dauzkatala pentsatu behar dugu, eta Catalunyak edota Andaluziak edota Madrilekin dauden harreman ekonomikoek, merkatal harremanek tesi honen kasurako, alde handiak aurkeztzaketeelako pentsa daiteke. Halaz ere, horiekiko estudio ekonomikoa egiteko ez dut uste datu finak daudenik eta bakarrik hurbilketa batzuen bitartez zerbait esan zitekeela uste dut.

Azkenik, irakurleak ikusi du lerrokada hauen zehar Hego Euskal Herria eta Hego... eta... Hego Euskal Herria leloa. Apropos. Ekonomiari buruzko ikerketa gehienetan ez baita IPAR Euskal Herria kontuan hartzen. Zer gerta zitekeen horrela egin izan baltiz? Berehala esango litzaidake datuen afera, departamentuarena etabarragatik zaila izan zitekeela eta dela, hurbilketa batzuk ezik. Arazo guzti horiek konponbidean jartzeko lerro hauetatik deia egiten da beraz, eta bitartean, ongi etorrria mota honetako ikerketek.

K. BUSTURIA

BERTSOAK

-1-

Maiatz honetan hasia zaigu
larogetabi KORRIKA,
ia galduan dagon hizkuntza
eskura nahiez segika,
beste batzuek hortxen dabilta
arazo honi harrika,
euskara galdu nahi dute baina
alperrik dira zirika.

-2-

Euskara orain gogoz ari da
bere sustraitik indartzen,
lehen flakua zegon zuhaitza
orain ari da edertzen,
udaberria iritsi data
lore ederrez eskertzen,
euskaldun berri asko datoz ta
begira ez naiz aspertzen.

-3-

Erdera aina izatekotan
oraindik asko da falta,
nahiz eta ukan bere buruak
zazpi adarreko planta,
normalizatzen zaigun artean
badu zer egin galanta,
baina seguru nago ez dela
galduko sekula santa.

-4-

Nork esango du gure lurrean
euskara gogor dagola,
baina ezin guk galtzen utzi gaur
gure arnasa inola,
horregatikan sortu izan zen
aspaldi Euskal Eskola,
jakin dezaten denak zein dugun
Euskal Herriko odola.

KORRIKA, EZ HARRIKA

-5-

Korrika egin eta ondoren
aurkitu gindezke bero,
geure ahalmenak euskaragatik
deseginez egunero,
nekatu arren jarraitzekotan
pasa beste bati gero,
gure euskara indartuko da
denok lagundu ezkerro.

-6-

Euskara beti aurkitzen zaigu
oso une estuetan,
bainan halere zabal dezagun
guk zazpi probintzietan,
denok gogotik lana eginaz
kantuz burruka honetan,
euskara bizi edo hiltzea
dago gure eskuetan.

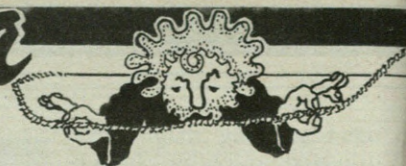
-7-

Euskaragatik saia behar du
Euskal Herria guztiak,
ez gaitu asko poztu halere,
orain arte ikusiak,
hemen askotan gertatzen dira
oso gauza itsusiak,
anai artean lagundu ordeztu
elkar kontrako auziak.

-8-

Eskuetan guk daukagu orain
euskararen iraultza,
denok elkartuz egingo dugu
guztiok batera bultza,
eta etsaiek hartuko dute
horregatikan zaputza,
euskararen alde baldin bazaude
eman ezazu laguntza.

TARINA

Bartzelonak bi erreallengatik galdu omen du liga: erreál sozietatea eta erreál Madrila.

Zein antz dute Bartzelonak eta jaiotza batek?

Bietan izarrak ez direla mugitzen.

Famili batetan alaba bat jaio da, eta izen aukeraketaren betiko arazoarekin topatzen dira. Familiako gazteek, moda berriak jarraitu nahi-rik edo, Monika izena jarri nahi diote; zaharrek aldiz, usuarioari jarraituz Pilar jarri nahi diote. Gazteak Monika jarri behar dela, zahar-rrak Pilar jarri behar zaiola, iskan-bila bizian.

Azkenik nolabaiteko kontsentsu-ira iristen dira eta zein izen aukera-tuko eta Pilar Monika.

Tipo batzuei kotxea eroetxe baten aurrean izorratzen zaie, aurreko gur-pilaren torniloa askatuta. Nola kon-pondu ez dakitela gurgilari begira daudela ero bat irtetzen da lehiora eta beren arazoaz konturatzen da.

—Aizue! Eta zergatik ez diezue beste gurgilei tornilo bana kentzen? Horrela laugarrenarentzat beste hiru gelditzen zaizue.

Besteak seko harrituta:

—Eta hi hor barruan al hago?

—Hi! Ni eroa izango nauk, baina tontoa ez, eh!

Emaztea gaiso dagoen senarra bi-sitatzera doa klinikara; eta gelara hurbiltzen denean, sendagileak zir-kunstantzia aurpegi bat jarriaz:

—Berri txar bat dut zuretzat, se-narra orain dela gutxi hil zaizu.

Bainan halako batean:

—Eh!, eh!, oraindik bizirik na-goela!

—Isil zaitez! Sendagileak baino gehiago jakingo duzu zuk!

Ring!, Ring! Ring!

—Bat, bi, bat, bi, bat, bi?

—Ez, hemen bi, bat, bi bat, bi, bat.

—Berdin da, ezkerria naiz.

Jatetxe batetara tipo nahiko arra-roa sartzen da. Ateratzen diote baz-karia eta zer egingo eta jan aurretik plater bakoitzean kristoren imajin bat sartu platerean. Kamareroa era-bat harrituta inguratu egiten zaio eta galdetu:

—Barkatu baino, harrituta utzi nauzu egin duzunarekin, zergatik egin duzu?

—Nik Kristoren bazkaria jan nahi baitiat!

Mozkor batek besteari:

—Aizag! zein ordutan irigitzen dute hotiga hau?

—Goizego zorziretan.

—Eta orain zein ordu da?

—Laurag.

Handik piska batetara:

—Hi, zein ordu dug?

—Lau t'erdia.

Eta piska batetara.

—Hi! eta orain zein ordu dug.

—Bostag. Eta hig zergatig galde-zen diag orduerdiro ordua, zorzirag arte ez fadute irigitzen.

—Barruan bainago!

Motorista bati trafikoko horieta-ko bat inguratzen zaio.

—Isun bat jarri behar dizut marra zapaltzeagatik.

—Hautsi egin al diat, edo?

Mexikoko taberna batetara tipo beldurgarri bat sartzen da.

—Nork lapurtu dit nere saldia?

Taberna guztian isiltasuna heda-tzen da.

—Bigarren aldis: nork lapurtu dit nere saldia? Edo berehala aterasen da edo nire aitonak egin suena egin-go dut.

Bigarren honetan ere ez da deus ere entzuten.

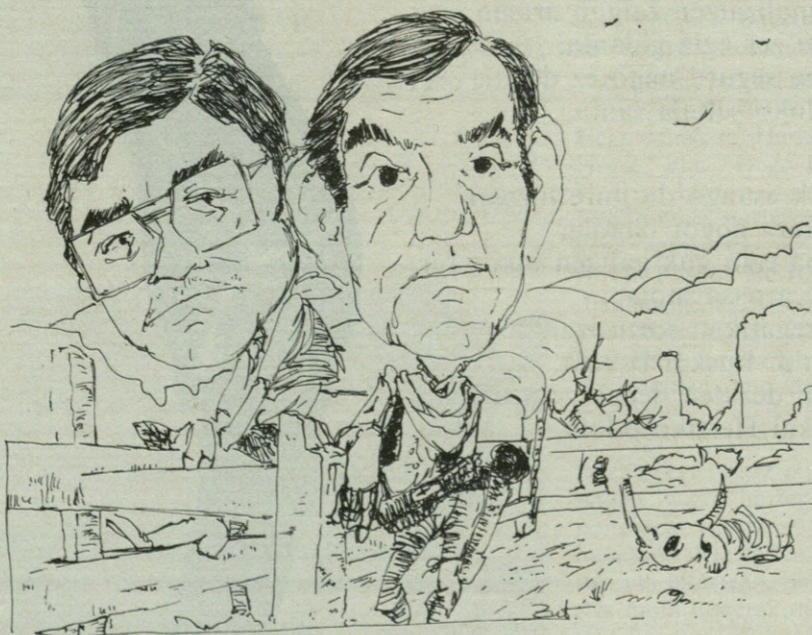
—Hirugarren eta askenengo aldis, edo saldia lapurtu didana aterasen da edo nire aitonak egin suena egin-go dut.

Halako batetan izkin batetan ze-goen gizon txiki batek aboza altxa-tzen du eta beldurti galdetzen dio:

—Aisu manito! eta ser egin suen sure aitonak?

—Oines joan, noski!

BEGIRA HORRI, MARTIN BILLY!

HONA HEMEN "azkenean zu ere bueltatuko zara" ARGAZKINOBELARI BURU? ESAN DIRAN ZENBAIT GAUZA:

DATORREN ASTEAN,
ARGAZKINOBELA BERRIA, HOBEA, ETA MOTZAGOA:
"renatzearen burruka luzea"

berriz ere berreuskalduntzea arriskutan

NON DAUDE HABEKO IKASLE ETA IRAKASLEAK

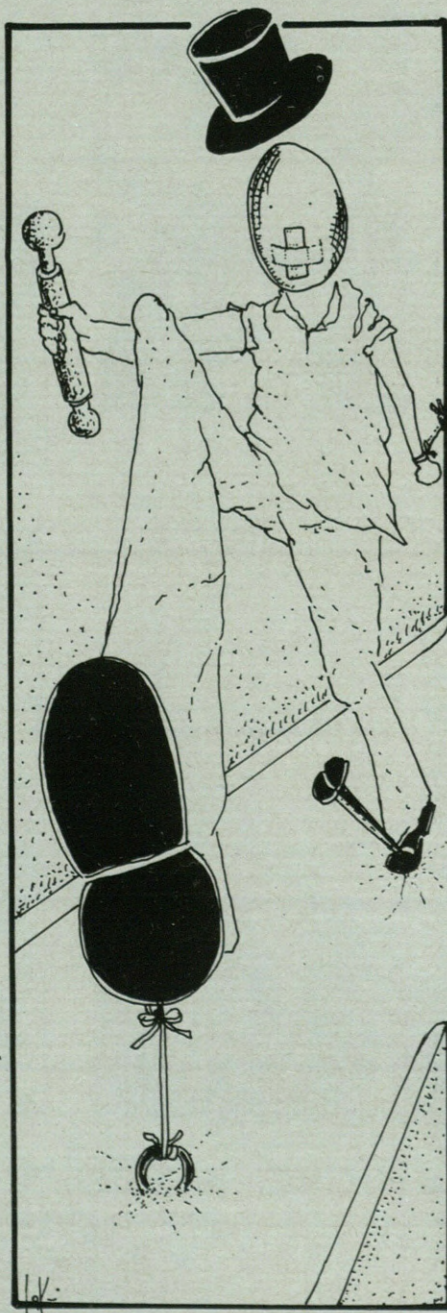
Berriro ere helduen euskalduntzea bihurtu zaigu egunkarietako gaia. Eta berriro ere, iskanbila gogorrek lagun dituela. KORRIKA-2 dela eta, AEK eta instituzioen auzia plazaratu da zaratat handiz, eta bazter guztiak nahasiz batera, euskararen larritasunez eta bere irtenbideez pentsatzeko aukera eman die euskaltzale guztiei.

Izan ere, duela zenbait hilabete HABEko lau poliziekin gertatutakoa bururatu zait niri KORRIKArekin gertatutakoa ikusterakoan. Azpian dagoen problema berdina bait da biotan: berreuskalduntzea zein oinarrietatik abiatu zein bitartekoren bidez eta burutu. Egin dezagun historia piska bat.

Lau poliziek HABEko euskaltegi-tan sartzeko asmoa agertu zutenean, berreuskalduntze-prozesu guztia kolokan jarri zuten borroka gogorra izan zen. Sistima demokratikoaren «tolerantzia» salbatzeagatik, HABE proiektua pikotara bidaltzeko prest azaldu zen Gasteizko gobernua. Orduan ere, euskaltegi-tako ikasle, irakasle eta gainerakoek huelga erabaki zuten, baita euskararekiko ardura zuten sektoreen elkartasuna eskatu ere. Elkartasuna bereganatu zuten, eta auzia, moralki bederen, irabazia izan zen.

Dena dela, lau poliziek euskaltegiko klaseei uko egin zien, eta geroztik badirudi arazo guztia konpondu egin dela. Harez geroztik inork ez du deus esan. Funtsezko arrazoina lau poliziak balira bezala. Orduan ikasleek eta irakasleek atera zituzten agirjetan garbi antzematen zen ez zela horrela, arrazoinak barrurago eta sakonean bilatu behar zirela.

Egunotan, KORRIKA-2 delakoarekin kaleratu den eztabaïdak HABEko huraxe ekarri dit gogora. Oraingoan, gobernuan dagoen alderdiak garbi aski esan digu nahiago duela herri hau es-

kaldundu gabe utzi, instituzioen kontra omen doan erakunde bat indartu baino. Eta garbi gera dadin «omen doa» hori, demonstratu gabe bait dago AEK instituzioen kontra doala. Berriro ere, helburua bera kuestionatzen da, baina kuestionatzea berez beharrezkoa bada ere, kasu honetan kuestionatzen duenak ez du erantzunik edota alternatibarik eskaintzen kuestionatzen duenaren aurrean.

Zein bide eskainiko litzaieke, bestela, 25.000 ikasle horiei, AEK ez balego? Zein plangintza dituzte buruan agintariekin herri hau euskalduntzeko? Triste da esatea, baina gaur egun Eusko Jaurlaritzak urtean gehienez 3.000 euskaldunberri sortzeko aukera besterik ez du ematen.

Guzti hori ikusita, non daude euskararen normalkuntzan arduraturikoen ahotsak? Batzuren entzun dugu, entzun. Besteena, berriz, isilik dirau. Azken hauen artean sartuko nituzke HABEko ikasle eta irakasleak.

Polizien auziarekin agerturiko kezka guzti haiek desagertu al dira, baina? Ez dut hala uste nik, ordea. Orduan, zergatik ez dute beren eritzia agertzen? Garai batetan besteen elkartasuna eskatu zutenak, ez dira gaur kapaz guztiok hain indartsu kezkatzen gaituen auziaren aurrean postura hartzeko. Nire usterako, lehen baino lehen agertu behar lukete HABEko ikasle eta irakasleek beren eritzia, eta garbi dago ere konsekuente izanik nolakoa behar lukeen.

Azkenik, norbaitek esango du zergatik HABEko langileei egin deia, eta ez beste guztiei. Alde batetik, beste gehienek eritzia emanda handienetako duen sektorea delako. Elkartasuna agertzeko garaia heldua dute beraz. Bestela, betirako isil bitez.

Josu LANDA

Lantsari edo pentsioa Lan Kide Aurrezki-
an helbideratze hutsez lor ditzakezun
abantaila batzuk:

- Zai egon behar aspergarririk gabe
lantsaria eskuratu
- 500.000 pezetarinoko presta-
menak lortu
- Zure diruari interesik erren-
tagarrienak kendu
- Gure Banka-zerbitzu guztiak go-
zatu: VISA txartela, Bidai-Txeke-
ak, Gasolina-Txekeak, etab.
- Ibilaldi babestuetan lehentasuna
izan
- Sariketa eta zozketa berezietan
partaide izan.

Eska ezazu gaur bertan zure lantsaria Lan
Kide Aurrezki bidez ordain dakizuen eta
balia zaite abantaila eder hauetaz.

Zure

LANTSARIARI

PENTSIOARI

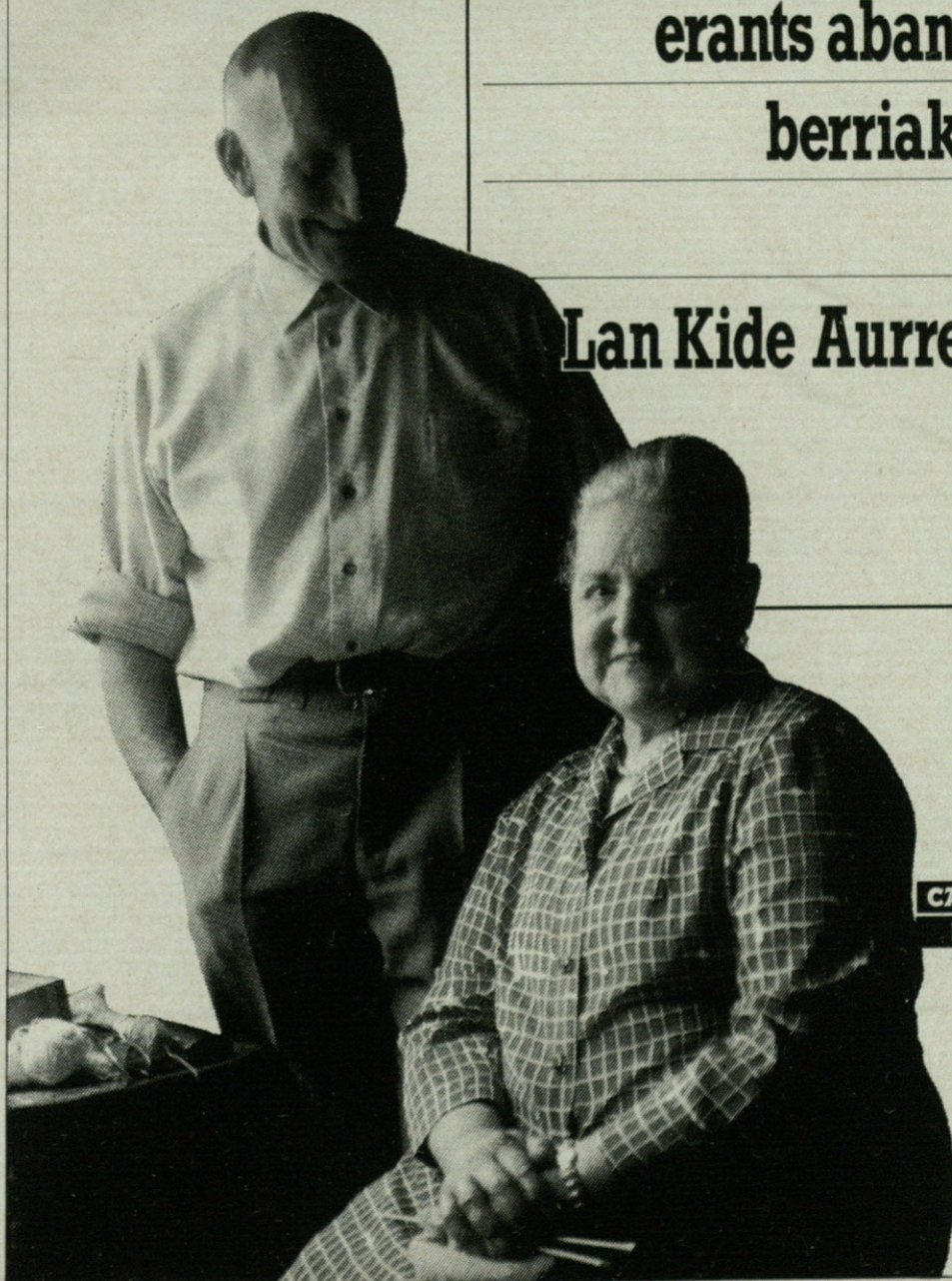
erants abantaila
berriak.

**Lan Kide Aurrezki bidez
kobratuz.**

**CAJA LABORAL POPULAR
LAN KIDE AURREZKI**

Euskadiko Kutxa

Maiatzaren 22-tik 30-era, Hi, jo KORRIKA euskararen alde.

KORRIKA-2 1.822 km.
Euskal Herriko 7 herrialdeetatik zehar.

Iruñea Irteera: Maiatzaren 22 an

Donostia Bukaera: Maiatzaren 30 ean

¡Heu ere tarteko izan hadi!

Korrika-2 Herriaren Erantzuna Euskararen alde

Del 22 al 30 de Mayo, échate una carrera por el euskara.

KORRIKA-2 1.822 Km.
a través de las 7 regiones de Euskal Herria.

Iruñea Salida: 22 de Mayo

Donostia Llegada: 30 de Mayo

¡Participa!

Korrika-2 La Respuesta Popular por el Euskara

æk